

Ceza Yargısında Muhakeme Engelleri

Celal Hakan Kan*^{ID}

Öz

Amaç: Bu araştırma, ceza yargılaması sürecinde karşılaşılan önemli engellerin detaylı bir analizini sunmaktadır. Ceza muhakemesi süreci, suç iddiasında bulunan bireylerin haklarını korurken, adaletin gerçekleşmesi adına maddi gerçeğe ulaşmayı hedefler. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ceza yargılaması sürecindeki engelleri saptamak ve çözüm önerileri sunmaktır.

Yöntem: Araştırmada, ceza muhakemesi sürecindeki engelleri incelemek için literatür taraması ve yasa metinleri analizi yapılmıştır. Ayrıca, ceza hukuku uygulamaları ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu üzerinde detaylı analizler gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Araştırma, ceza muhakemesi sürecinde delillerin toplanması ve değerlendirilmesi, tarafların hukuki sınırlamalarla karşılaşması ve adil yargılamayı temin etme zorunluluğu gibi temel engelleri ortaya koymuştur. Ayrıca, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun uygulanmasında pratikte karşılaşılan zorluklar tespit edilmiştir.

Sonuç: Araştırma, ceza muhakemesi sürecindeki engellerin adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynadığını ve bu engellerin aşılmasının hukuk sisteminin etkinliği için kritik olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, bu engellerin üstesinden gelinmesi için çözüm önerileri sunarak ceza yargılaması sürecinin iyileştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Özgünlük: Bu araştırma, ceza muhakemesi sürecinde karşılaşılan engelleri detaylı bir şekilde ele alarak, literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun pratikteki etkinliği üzerine odaklanarak özgün bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhakeme, ceza yargısı, muhakeme engelleri, ceza soruşturması, hukuka uygunluk sebebi.

* Dr., Yargıç, Adana Bölge Adliye Mahkemesi 4. Ceza Dairesi Üyesi
hakankan0231@gmail.com.

Obstacles to Trial in Criminal Justice

Celal Hakan Kan*^{ID}

Abstract

Purpose: This research provides a detailed analysis of significant obstacles encountered during the criminal adjudication process. The criminal procedure aims to protect the rights of individuals accused of crimes while striving to achieve material truth for the sake of justice. In this context, the primary goal of the research is to identify the obstacles in the criminal adjudication process and propose solutions to overcome these challenges.

Method: The study employs literature review and analysis of legal texts to examine the obstacles in the criminal adjudication process. Additionally, detailed analyses of criminal law practices and the 5271 Criminal Procedure Code are conducted.

Findings: The research reveals fundamental obstacles such as the collection and evaluation of evidence, legal limitations faced by parties, and the necessity of ensuring fair trials in the criminal adjudication process. Furthermore, practical difficulties encountered in the application of the 5271 Criminal Procedure Code are identified.

Conclusion: The study highlights that the obstacles in the criminal adjudication process play a significant role in achieving justice and that overcoming these obstacles is crucial for the effectiveness of the legal system. The research aims to contribute to the improvement of the criminal adjudication process by providing solutions to these obstacles.

Originality: This research makes a significant contribution to the literature by thoroughly examining the obstacles encountered in the criminal adjudication process. Additionally, it offers a unique perspective by focusing on the practical effectiveness of the 5271 Criminal Procedure Code.

Keywords: litigation, criminal justice, obstacles in litigation, criminal investigation, reason for legality.

---

* Dr., Doctor of Juridical Science, Judge, Member of the 4th Criminal Chamber, Adana Regional Court of Justice, hakankan0231@gmail.com.

Giriş

Muhakeme, hukuki uyuşmazlığı çözme faaliyeti veya hukuki uyuşmazlığı çözen organların birbiriyle ilişkileri olarak genel bir anlam ifade ettiği gibi muhakeme hukuku ile bu organların yetki ve görevleri ortaya konulmuş olmaktadır.

Ceza muhakemesi hukuku dışında diğer muhakeme hukuku dallarında, suç işlediği düşünülen kişinin gerçekten o suçu işleyip işlemediğine dair maddi gerçeğin araştırılması amacı bulunmaz. Örneğin, medeni muhakemede de maddi gerçeğe önem verilir ama medeni muhakemede maddi gerçeğin özü değil, maddenin dış görünüşü yani şekline bakılır. Yani şekli gerçek aranır. Oysa ceza muhakemesi gerçeğin dış görünüşüyle değil içiyle yani maddesiyle (esasla) ilgilenir.

Medeni muhakemede, tarafların tasarruf özgürlüğü çok geniş çaplı olduğu halde ceza yargılamasında böyle bir durumdan söz etmek olanaksızdır. Ayrıca delillerin değerlendirilmesi ve delillerin ikame edilmesi ya da ispat gibi hususlarda da ceza muhakemesi hukuku diğer muhakeme hukuku dallarından farklılık göstermektedir. Gerçekten de bir medeni hukuk muhakemesinde adil yargılanma hakkı olabilir, insan haklarına saygı ve toplumda hukuki barışın sağlanması olabilir, ancak uyuşmazlığa ilişkin olayın maddi gerçeğinin doğrudan araştırılması sadece ceza muhakemesi hukukuna özgüdür. Medeni muhakemede hâkimler tarafların getirmiş olduğu deliller ve olaylar ile bağlıdırlar. Oysa cezai muhakemede, hâkim hukuki sınırlar içerisinde hakikatin özünü araştırmak ve adil yargılanma hakkını gözetmek zorundadır (Gedik, 2019, s.915).

Ceza Hukukunda adil bir muhakeme sonucunda oluşan hüküm de adil olacaktır. Adil ve şaibeden uzak bir mahkûmiyet, cezanın özel önleme işlevini yerine getirmesine hizmet edeceği gibi aynı şekilde adil bir beraat hükmü de sanığa karşı toplumsal ön yargıların ortadan kalkmasını ve onun toplumda yeniden huzurlu bir şekilde yaşamını sürdürmesini sağlayacaktır.

Her ne kadar toplumdan topluma farklılık gösterse de; ceza usul kanunları, cezalandırılma sürecini yönetmek için hazırlanmış olup, kanunların suç saydığı fiilleri işleyenler ile bu sürece katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenleyen hukuk kurallarından oluşur.

Ceza usulü, bireylerin adalet arayışında en önemli hukuki alanlardan biridir. Ceza usulünün kusurlu işlediği bir toplumda adalet ve huzurun sağlanması mümkün değildir. 19. yüzyılın önemli Fransız ceza hukukçularından Edmond Garraud, ceza kanunlarına riayet etmenin bireylerin sorumluluğunda olduğunu vurgulamış, ancak hiç kimsenin haksız yere yargılanmayacağına garantisinin bulunmadığını ifade etmiştir. Garraud, ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku alanında yaptığı

çalışmalarla tanınmakta olup, bu konulardaki görüşleri günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Toplumsal güven duygusunun değeri küçümsenemez ve ceza usul hukuku, bu güvenin sağlanmasında hayati bir rol oynamaktadır (Ayhan, 2010, s. 17).

Ceza muhakemesi ve ceza muhakemesi hukukunun temel yasal düzenlemesi, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'dur (CMK). CMK'nın kapsamı, birinci maddesinde ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Bu hükme göre, kanun ceza muhakemesinin nasıl yürütüleceğine ilişkin usul ve esaslar ile bu sürece katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenler (5271 sayılı CMK, 1. madde).

Bu hükümde, genel kanun olan CMK'nın kapsamı gösterilmektedir. Bir bütün olarak ceza muhakemesi tanımlanmakta ve bu süreçte rol alan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerinin düzenlendiği ifade edilmektedir. Buna göre örneğin; soruşturma ve kovuşturmanın yapılışı, olağanüstü kanun yolları, iddia, savunma ve yargılama faaliyetlerine katılanların ne gibi hak ve yetkilere sahip oldukları ve hangi yükümlülüklere tabi kılındıkları CMK'nın bütün hükümleri göz önünde bulundurulmak suretiyle belirlenebilecektir.

Bir suçun işlenmesiyle birlikte devlet ile fail arasında, değişik evre ve aşamaları kapsayan bir ilişkinin oluştuğu bilinmektedir. Bu ilişki suçun ve failinin saptanmasından başlayarak, verilecek hükmün kesinleşmesine kadar uzanmaktadır. Devlet ile fail arasında oluşan bu ilişkinin adil yargılanma ilkesine tam uyularak sürdürülmesi, Anayasanın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası hukuk metinlerinin gereğidir.

Ceza muhakemesinde amaç, şüpheli ve sanığın haklarına saygılı bir biçimde maddi gerçeğe ulaşmaktır. Geçmişte yaşanmış ve bitmiş bir olayın veya olaylar bütünüünün deliller aracılığıyla ortaya konulmuş haline, maddi gerçek denir. Maddi gerçek her ne pahasına olursa olsun araştırılıp bulunmalıdır diye bir ilke hiçbir hukuk devletinde yoktur. Bu nedenle ceza muhakemesinin amacı insan hakları ihlallerine yol açmadan maddi gerçeğin araştırılıp bulunması, adaletin gerçekleştirilmesi ve hukuki barışın sağlanmasıdır (Karakehya, 2007, s.16).

Bu araştırmanın temel amacı, ceza yargılaması süreçlerinde karşılaşılan muhakeme engellerini kapsamlı bir şekilde incelemektir. Araştırma, ceza muhakemesinin karmaşık yapısını, özellikle maddi gerçeğe ulaşma hedefiyle ilgili zorlukları ve bu süreçteki adil yargılanma ilkelerini detaylı bir şekilde ele almayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, delillerin değerlendirilmesi, yargılama süreçlerindeki prosedürel sınırlamalar ve yargılama sürecine katılan bireylerin karşılaştığı hukuki zorluklar incelenecektir. Ayrıca 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) bu süreçteki rolü ve bu kanunun ceza muhakemesindeki uygulamalar üzerindeki etkileri de araştırmanın kapsamı içindedir. Bu araştırmanın önemi, ceza yargılaması sürecindeki engelleri belirlemek ve bu engellerin aşılması için

stratejiler geliştirmek üzerinedir. Ceza yargılamasının adil ve etkin bir şekilde yürütülmesi, toplumsal adaletin tesisi ve hukuk devleti ilkesinin korunması için hayati öneme sahiptir. Bu çalışma, ceza muhakemesinin etkinliğini artırmak ve adil bir yargılama sürecini desteklemek için gerekli reform ve düzenlemelerin belirlenmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Araştırma, toplumdaki hukuk güvenliğini ve adalete olan inancı güçlendirmeye yönelik önemli bir katkı sağlayarak, hukuk sistemimizin daha adil ve etkili bir şekilde işlemesine katkıda bulunacaktır.

Genel Açıklamalar

İnsanın sosyal bir varlık olması ve toplum halinde yaşaması sebebiyle sosyal çevre vebirbiri ile sürekli bir etkileşim içerisinde olduğu muhakkaktır. İşte bu toplumsal ilişkilerin huzur ve güvenlik içerisinde devam ettirilmesi toplumun düzeni ve sürekliliği açısından çok önemlidir. Bu açıdan sosyal hayat, hukuki barış ve huzura muhtaçtır. İnsanın sosyal ilişkilerinin düzenli olması lüzumu, toplumsal huzur ve barışın tesisi için sosyal bir varlık olan insanın gerek toplumla ve gerekse diğer insanlarla olan ilişkilerini düzenleyen birtakım kuralların varlığını da gerekli kılar. İnsanlar, bu kuralları hukuk ile koyarak ve hak ile özgürlüklerinden feragat ederek toplum halinde yaşamaya çalışırlar. Toplumsal huzur ve barış, fertlerin hak ve özgürlüklerini doğrudan etkilediği gibi fertlerin temel hak ve özgürlükleri de toplumu doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle genel anlamda hukukun ve özelde ise ceza muhakemesi hukukunun görevi hem bireyin temel haklarını korumak ve hem de toplumsal huzur ve barışı sağlamaktır. Hülasa insanlar, devlet, toplum, tüzel kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bütünü hukuktur diyebiliriz (Şahin ve Göktürk, 2021, ss.21-22).

Devlet adı verilen en büyük siyasi örgüt ise kurmuş olduğu yargılama mekanizması ile hukukun toplumsal huzur ve barışı sağlama amacını gerçekleştirmeye çalışır. Çünkü ceza muhakemesine konu olan uyuşmazlıklar topluma en büyük zararı verdiğiinden devletin bekasını da doğrudan etkilemektedir. Ancak burada devletin menfaati gözletileceği gibi bireyin de kişi özgürlüğü ve menfaatlerinin gözetilmesi modern ceza muhakeme konusunun kapsamına girmektedir (Karakehya, 2007, s.121). Ayrıca devlet olmadan hukukun varlığından söz etmek de olanaksızdır. Muhakeme sonucunda verilecek hüküm, karşılıklı menfaatleri uzlaştıncı bir dengeyi sağlamalıdır. Bu açıdan şunu açıkça ifade edebiliriz ki, bireyin özgürlüğünün başkasının hak ve hürriyetlerine ihlal edemeyecek sınırdaki bulunması toplumsal huzurun en büyük teminatını teşkil etmektedir. Toplumsal ilişkileri düzenleyen bu kurallardan sadece hukuk kuralları devlet tarafından desteklenen bir yaptırım gücüne sahiptir. Ayrıca hukuk kuralları ile kanunlar da eşit anlamlı birer hukuki terim değıldirler. Toplumsal hayatı düzenleyen hukuk kurallarından biri olan kanunlar sadece hukuk normlarının bir bölümünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Ceza hukuku kuralları

içerisinde yer alan suçların işlenmemesi için idare önleyici tedbirler alır, ancak yine de devletin suç olarak kabul ettiği ve topluma zarar veren fiiller işlendiğinde, o fiilin karşılığı olarak belirtilen yaptırım devlet tarafından uygulanacaktır (Hakeri, 2007, ss.55-56).

Ceza Hukuku'nda sadece suç sayılan fiiller ve bunlara uygulanacak yaptırımlar düzenlenme alanı bulmuştur. Ancak ceza hukukunun varlığı ve yaptırım tehdidi tek başına yeterli olmamaktadır. Suçu aydınlatacak, suçluyu tespit edecek ve suçluyu mahkûmiyete götürecektir kurallara da ihtiyaç vardır. Böylece ceza hukuku kuralları uygulanabilir hale gelecektir (Tulay, 2016, ss.2721-2722). Devletin suç saydığı fiilin dış âlemde gerçekleşmesinden sonra suçun failinin devlet eliyle tespit edilmesi ve adil bir yargılama sonucunda kusuruna göre hak ettiği cezaya çaptırılması ve bunun yanında mağdurun ve suçtan zarar görenin zararlarının giderilmesi, bozulan toplumsal huzur ve barışın yeniden tesis edilmesi gibi iddia, savunma ve yargılama şeklinde bir dizi faaliyetler ile gerçekleşen sürecin genel ismine ceza muhakemesi hukuku diyebiliriz. Ceza muhakemesi hukukuna “şekli ceza hukuku” adı da verilmektedir. Ceza muhakemesi hukukunda suçun aydınlatılması ve uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için bir dizi kamusal faaliyetler zinciri söz konusudur (Şahin ve Göktürk, 2021, s.22). Ceza muhakemesi hukuku eşitler arasındaki ilişkileri düzenlemez, bir tarafta milyonlarca insanı temsil eden devlet, diğer taraf da ise bir ya da birkaç insan bulunduğu devlet ile birey arasında eşit bir ilişki söz konusu değildir. Bu anlamda ceza muhakemesi hukuku bir kamu hukukudur. Ayrıca ceza muhakemesi hukuku bireyin hak ve özgürlüklerinin de dikkate alındığı bir kamu hukuku dalıdır.

Ceza muhakeme hukukunda; suç sayılan ve yaptırıma bağlanan bir fiilin nasıl aydınlatılacağı, gerçekten bir suç işlenip işlenmediğinin tespiti, failin kim olduğu ve ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı, fail hakkında yaptırımın nasıl olacağı, kamu davasının nasıl açılacağı ve yürütüleceği, mahkûmiyet ya da beraat kararlarını kimin vereceği gibi hususlar düzenleme alanı bulmaktadır. Ayrıca kamu düzenini tekrar sağlama adına savcının açmış olduğu davanın nasıl yürütüleceği, sanık ve müdafinin haklarının neler olduğu, mahkemelerin yetki ve görevlerinin alanları, deliller, kanun yolları gibi hususlarda ceza muhakemesi hukukunun kapsamına girmektedir. Ceza muhakemesi hukukunda yasaya göre suç sayılan fiilin aydınlatılması ve suça konu uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması çabası söz konusudur. Bu çaba sonucunda kesin hüküm ile muhakeme sonlandırılır ve hukuki barış yeniden tesis edilmeye çalışılır. Hülasa, ceza muhakemesi hukuku cezaların suç işleyene nasıl uygulanacağını ve cezai uyuşmazlığı çözüme kavuşturma faaliyetlerini gösterir iken ceza hukukunda sadece suç ve cezalar düzenleme alanı bulmaktadır. Türk hukukunda ceza muhakemesi hukukunu düzenleyen en önemli kaynak 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu” dur. Bu yasa 75 yıl aradan

sonra Avrupa Birliğine giriş sürecinde, sosyal ihtiyaçlara ve toplumdaki değişmeye bağlı olarak getirilmiştir (Özen, 2007, s.393).

Toplum düzenini bozduğu için devletin suç olarak kabul ettiği bir fiili işleyen kişiyi tespit ederek ve maddi gerçeğe ulaşarak; adil bir yargılama sonucunda o kişiye hak etmiş olduğu cezanın verilmesine yönelik kolektif faaliyetlere “ceza muhakemesi” adı verilmektedir (Karakehya, 2007, s.4). Bu tür faaliyetler, suç şüphesinin ortaya çıkması ile başlar ve bu şüphenin yenilmesi, yani hüküm ile beraber sona erer. Ceza muhakemesinin ulaştığı son nokta hükümdür. Ceza muhakemesi faaliyetleri devlet eliyle gerçekleştirilir. Zira devletin yargılama ve cezalandırma tekelinin bulunması kuvvetler ayrılığının bir gereğidir. Ancak devlet, yargılama gücünü kullanarak gerçekleştirdiği ceza muhakemesi faaliyetinde sınırsız ve keyfi değildir, zira böyle sınırsız ve keyfi hareket etmesi bazen adaletsiz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Hatta hukuka uygun delillere dayanmayan ve makul bir gerekçesi bulunmayan ancak hâkimin vicdani kanaatine göre vermiş olduğu hüküm dahi keyfilik ve adaletsizliğin önünü açabilecektir. Bu açıdan devletin icra ettiği ceza muhakemesi faaliyetlerinin muhakkak sınırlarının belirlenmesi ve bu faaliyetlerin bir hukuki düzene sokulması, muhakeme faaliyetlerine katılan tarafların yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi elzemdir. Böyle bir gereklilik hukuka saygılı ve hukukun egemenliğini kabul eden bir devletin, yani hukuk devletinin de bir sonucudur. Ayrıca hukuk devletinde hukuk ve ceza davalarında ve belli ölçüde idari davalarda adil yargılanma hakkıyla ilgili ilkeler belirlenerek buna uygun hareket edilmektedir (Özen, 2007, s.393).

Ceza muhakemesi hukuku için: “Bir suç şüphesiyle birlikte, vuku bulunduğu düşünülen suç fiilinin gerçekte olup olmadığının araştırılmasına, eğer suç teşkil eden bir fiil gerçekleşmiş ise bunun kim ya da kimler tarafından işlendiğinin ve eğer suç işlediği düşünülen kişi ya da kişilerin suç teşkil eden eylemi gerçekleştirdiği maddi olarak sabit ise bunlara yasal yaptırımların adil bir şekilde uygulanmasına yönelik olarak iddia ve savunma ile yargılama şeklindeki muhakeme faaliyetlerini düzenleyen kamu hukuku dalıdır.” diyebiliriz. Sadece suç ve cezaların belirlendiği hukuk kurallarının bulunduğu maddi ceza hukukunda ise ceza normunun ihlal edildiğinde maddi gerçeğin nasıl araştırılacağına ilişkin hükümler bulunmaz. Ceza hukuku suçlunun teminatı olur iken masum kişilerin teminatı da ceza muhakemesi hukukudur. Maddi ceza hukukundaki kanunilik ilkesi, kanunsuz suç ve ceza olmaz olarak ifade edilir; bu ilke ceza muhakemesi alanında, devletin usul hükümlerine uygun olarak ve hukuka uygun delil ile şüpheli ya da sanığı cezalandırabileceği şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü suç şüphesi altında bulunan kişi masum da olabilir, o nedenle hukuk devleti, temel hak ve özgürlüklerine ağır müdahalelerde bulunduğu bireyin haklarını dikkate almak zorundadır ve vermiş olduğu hukuka aykırı zararları tazmin etmelidir.

Sanığın üzerine atılı suçu işlediği noktasında kesin olarak vicdani kanaate ulaşan hâkimin nasıl bir yaptırım uygulayacağı, fazla ya da eksik bir ceza vermemesi ve suçlunun hak ettiği cezayı vermesi de yine ceza muhakemesi hukuku kapsamındadır. Muhakeme süreci iddia (tez), savunma (anti tez) ve yargılama (sentez) ortaya çıkmaktadır (Yılmaz ve Apiş, 2020, ss.62-63). İddia yani suç işlediği düşünülen kişi hakkındaki suç iddialarını ifade ederken, savunma suç işlediği düşünülen kişinin kendisi savunmasını ve en son olarak da iddia ve savunmayı dinleyen mahkemenin yargılama sonucunda ulaşılmış olduğu netice ise sentezi ifade etmektedir. Bütün bu süreç ve bu süreçte yer alan sùjelerin yetki ve görevleri ceza muhakemesi hukuku ile doğrudan ilgilidir.

Ayrıca ceza muhakemesi faaliyetlerinin devlet eliyle yürümesi, devletin egemenlik ve cezalandırma hakkını kullanması ve devletin geniş yetkilere haiz bulunması, kamu gücü kullanıldığından tarafların eşit bir şekilde olmaması, muhakeme hukukunun emredici hükümler ihtiva etmesi gibi özellikler gözetildiğinde, ceza muhakemesi hukukunun bir kamu hukuku alanı olduğu açıkça görülebilmektedir (Kaşka ve Şenyiğit, 2013, s.16).

Suç tipe uygun, hukuka aykırı, kusurlu bir insan davranışıdır (Öztürk ve Erdem, 2021, s.27). Ceza ise suç karşılığında devlet tarafından uygulanan yaptırımdır (Nur, 2001, s.337). Devlet, toplumsal barışı sağlamak için suç ve ceza ihdas etme yetkisini kullanırken dilediği gibi davranamaz (Öztürk, 2021, s.59). Şüphesiz bu durum devletin hukuk devleti olma iddiası ve pratiği ile doğrudan paralellik göstermektedir. Zira hukuk devleti, devletin bütün eylem ve işlemlerinin hukuka dayandığı ve vatandaşların hukuk güvenliği içinde bulunduğu ortamı ifade eder (Demirbaş, 2022, s.56). Bu nedenle hukuk devleti toplumsal barışı sağlamak adına suçu tanımlarken ve cezalandırırken de hukuka bağlı kalmak zorundadır. Devletin cezalandırma gücünü ve sınırlarını düzenleyen kamu hukukunun bir dalı olan ceza hukuku da bu aşamada kendini, suç adı verilen insan davranışını ve buna uygulanacak yaptırımın koşullarını ve sonuçlarını belirleyen kurallar bütünü olarak gösterir (Öztürk ve Erdem, 2021, s.27).

Öğreti ceza hukukunu; maddi ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve ceza infaz hukuku olmak üzere üç alt bölüme ayırmakta iken (Akbulut, 2020, ss.28-29) ceza hukukunu dar ve geniş anlamda ikili bir ayırma tabi tutarak; genel hükümler ile TCK ve özel kanunlardaki suç ve yaptırım hükümlerini dar anlamda ceza hukuku içerisinde, bununla birlikte ceza muhakemesi hukuku ile infaz hukukunu da geniş anlamda ceza hukuku içerisinde değerlendirmektedir.

Ceza hukuku muhteviyatında yapılan bu ayırım içerisinde maddi ceza hukuku ile ceza muhakemesi hukuku (şekli ceza hukuku) arasındaki ilişki büyük bir önem arz etmektedir. İşlenen bir fiilin cezalandırılabilme

koşullarına ve uygulanacak yaptırımın ne olduğuna ilişkin kurallar maddi ceza hukuku kuralı; buna karşılık kuralın ihlali halinde yaptırım uygulanması için nasıl bir sürecin izlenmesi gerektiğini düzenleyen kurallar ise ceza muhakemesi kuralıdır (Öztürk ve Erdem, 2021, s.37). Bu açıdan maddi ve şekli ceza hukuku birbirinden ayrılmaz ve birbirini tamamlayan bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Zira şekli ceza hukuku bir diğer ifade ile ceza muhakemesi hukuku, ceza veya güvenlik tedbirine hükmedilmesi için gerekli koşulları sağlayan süreci yani muhakemeyi düzenler (Öztürk ve Erdem, 2021, s.36-37).

Muhakemede, hâkimin doğru bir kanaate ulaşabilmesi için önceden gerçekleşmiş bulunan ve uyuşmazlığa sebebiyet veren olayın deliller ile yeniden canlandırılması gerekmektedir. Bu bir ispat çabasıdır. İspatın muhteviyatı, uyuşmazlık konusu olay iken ispatın araçları ise delillerdir (Kaşka ve Şenyiğit, 2013, s.16).

Maddi gerçeğin tam olarak ortaya çıkarılması için her şey delil olarak kullanılabilir ve delillerin değerlendirilmesinde hâkim serbesttir. Ayrıca hâkimin yargılama hukukunun kurallarına uyarak tarafları tatmin etmesi de gerekir. Kişilerin uzun bir tarihi süreç sonucunda elde ettikleri kişisel ve dokunulamaz hakları bulunduğu gözetilmelidir. Adil yargılanma temel insan haklarından ve gerçek bir adalet idealidir (Karakehya, 2016, ss.59-87). Bazı hallerde kişisel menfaatler ile kamu menfaatleri çatıştığı hallerde ceza muhakemesi bunlar arasında dengeyi sağlayıcı, uzlaştırıcı bir yol izlemelidir. Örneğin; maddi gerçeğin araştırılması bazen hukuki barışı ve adaleti zedeleyebilir. Bu durumda muhakeme hukuku dengeleyici bir yol izleyerek bir takım ödünler vermelidir. Böylece yargı makamlarının işi azalacak, muhakemenin uzun sürmesinin önüne geçilecek ve taraflar daha çok tatmin edilmiş olacaktır (Karakehya, 2016, s.67). Son olarak şu da ifade edilmelidir ki menfaatlerin çatıştığı durumlarda da yargı makamlarının nasıl davranması gerektiği diğer muhakeme süreçleri gibi daha önceden kanunda gösterilmiş olmalıdır. Zaten hukuk devletinin ve adil yargılanmanın gereği de budur. Buradan hareketle ceza muhakemesinin en önemli amaçları, toplumdaki huzur ve barışın korunması, adaletin ve kamu düzeninin sağlanması ile maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.

Ceza Muhakemesinin Gelişim Aşaması

Ceza muhakemesinin amacı ve buna bağlı olarak sùjelerin hak ve yetkileri zaman içerisinde değişmiş ve gelişmiştir. Ceza muhakemesi “suçlunun cezalandırılması safhası”, “sanığın korunması safhası” ve “hakikatin araştırılması safhası”ndan geçerek günümüzdeki amacına ulaşmıştır.

Suçlunun cezalandırılması safhası XVIII. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür. Bu dönemde sanığın suçlu olduğu önceden kabul olunuyor ve ceza muhakemesi suçlunun cezalandırılması için bir araç olarak

kullanılıyordu. Sanığın suçlu olup olmadığı ise araştırılmıyordu. Bunun için de kanuni delil sistemi geçerliydi. Suçlar belli delillerle ispatlanabiliyordu. En önemli delil ikrar idi. İkrar elde etmek için işkence yapılması meşru idi. Bu dönemde sanık, ceza muhakemesinin hak ve yetkilere sahip bir süjesi olmayıp muhakemenin konusunu oluşturmaktaydı (Cihan, 2011, s.709).

Sanığın korunması safhası, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. “Hukuki vesayet” olarak da adlandırılan bu aşamada, devlet gücünün karşısında bireyler korunmuş ve sanık, suçlu olduğu henüz sabit olmadığı için masum sayılmıştır (Cihan, 2011, s.709). Hâkimlerin keyfilğine ve sanıkların mutlaka suçlu sayılarak cezalandırılması eğilimlerine bir tepki olarak bu dönemde “sanık, suçu sabit oluncaya kadar masum sayılır” ilkesi ortaya çıktı. 1789 İnsan Hakları Bildirgesi’nde bu ilkeye yer verildi ve daha sonra hazırlanan tüm uluslararası belgelerde bu ilke tekrarlandı. Bu dönemde sanık, hak ve yetkilere sahip bir süje olarak görülmeye başlandı (Cihan, 2011, s.710). Bu safhadan önceki anlayış, toplumu korumak ve sanığı cezalandırmak amacını güder iken Aydınlanma Dönemi ile birlikte bireyi korumak ve doğru bir yargılama ile maddi gerçeği ortaya çıkarmak ceza muhakemesinin amacı olarak kabul edilmiştir.

Şüpheli ve sanığın haklarına saygılı bir şekilde gerçeğin araştırılması safhası, fertlerin haklarını teminat altına alarak toplum düzenini koruma dengesinin olduğu dönemdir. Fertlerinin haklarına riayet etmeyen toplum temelinden sarsılmış olacağından bu iki amaç çelişik gibi görünse de toplumun bekası ve dolayısıyla fertlerin iyiliği prensipleri aslında birbirleriyle uyumludur (Özyurt, 2022, s.10). Bu safhada önemli olan gerçek suçlunun saptanmasıdır. Ancak gerçek suçlu saptanırken daha önce de belirttiğimiz gibi maddi gerçeğe her ne pahasına olursa olsun ulaşmak yerine; insan hak ve özgürlüklerini vurgulayarak adil yargılanma ilkesine ve insan haklarına uygun şekilde araştırma yapılmalıdır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)’nın “Kanununun Kapsamı” kenar başlıklı birinci maddesinde; ceza muhakemesinin nasıl yapılacağı hususundaki kurallar ile bu sürece katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerinin düzenlendiği belirtilmiştir. Dolayısıyla bir ceza yargılamasının taraflarının hak, yetki ve yükümlülüklerinin normatif düzenlemesi olan ceza muhakemesi hukuku olmadan bir yargılama faaliyetinden söz edilmesi mümkün değildir. Şayet bu durumun hilafına bir süreç işletilmiş ise de bu sürecin yargılama faaliyeti olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Bu nedenledir ki ceza hukukuna hayat veren, onu uygulamaya geçiren ceza muhakemesi hukukudur. Buna göre ceza muhakemesinde, maddi gerçeğe ulaşmak ve gerçek suçluyu cezalandırmak kadar önemli olan farklı amaçlar da mevcuttur. Bugünün ceza muhakemesi hukukunda, maddi gerçeğin araştırılması hedefinin yanında insanlık onuruna saygı gösterilmesi, bireyin özgürlük ve haklarının devlet müdahalelerine karşı korunması, masumların cezalandırılma riskinin azaltılması, adaletin

sağlanması, hukuksal barışın tesisi ve muhafazası, infazın güvenceye alınması ve usul kurallarına uygun bir yargılamayı sağlamak gibi hedeflere ulaşılmak istendiği söylenebilir.

Ceza Muhakemesi Şartlarının Niteliği

Şarta bağlı olmayan muhakemede, suçun unsurları tamamlanınca muhakeme yapılması gerekmektedir. Şarta bağlı muhakemede ise ayrıca şartın da gerçekleşmesi aranır. Muhakeme şartı gerçekleşmediği takdirde yargılama faaliyeti kati bir şekilde yapılamayacak ve dolayısıyla fail cezalandırılmayacaktır. Başka bir ifadeyle muhakeme şartı gerçekleşmediğinde uyuşmazlık esastan çözülmüş olmayacak ve bu nedenle ancak düşme veya ret gibi uyuşmazlığı esastan çözmeyen kararlar verilebilecektir.

Ceza muhakemesi şartı gerçekleşmediği takdirde fiilin suç olmasına ve karşılığında faile ceza verilmesine değil sadece muhakeme faaliyetinin yapılmasına engel olur. Bir hususun muhakeme şartı olup olmadığı, muhakemenin ilerlemesine engel olup olmadığına göre belirlenir. Şartın bulunmaması muhakemeye engel olur. Böylece muhakemenin sanık aleyhine sonuçlanması mümkün olmayacaktır (Güliz Baykal, 2010, s.23).

Muhakeme yapılmasına engel olması dolayısıyla failin cezalandırılmaması sonucunu doğurmaları, muhakeme şartlarının maddi ceza hukuku kurumu sayılmalarını gerektirmez. Aksi takdirde örneğin; delillerin de muhakeme hukuku değil, maddi ceza hukuku kurumu olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü deliller de sonuçta failin cezalandırılmasını veya cezalandırılmamasını mümkün kılmaktadırlar.

Ceza Yargısında Muhakeme Engellerine Dayanak Olan Nedenler

Şüpheye Ulaşılamaması

Cumhuriyet savcısı, bir suç işlendiği izlenimini edinmesi üzerine başladığı soruşturma sonucunda topladığı deliller ışığında bir karar vermek durumundadır. Cumhuriyet savcısının yaptığı soruşturma sonucu tahkikat safhasını sona erdirmek için verdiği kararlardan birisi de kovuşturmayaya yer olmadığına dair karardır. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar CMK madde 172/1’de; “Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmemesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verir.” şeklinde düzenlenmiştir. Bu karar, suçtan zarar gören ile ifadesi alınmış şüpheliye bildirilerek kararda itiraz hakkı, itiraz merci ve süresi belirtilir. CMK’da yer alan kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda “Cumhuriyete savcısı takibata yer olmadığına karar verir.” biçiminde düzenlenmiştir. Eski

CMUK döneminde, uygulama ve öğretide “takipsizlik” kararı olarak adlandırılmaktaydı (Güliz Baykal, 2010, s.23).

CMK madde 172/1’de cumhuriyet savcısının soruşturma safhasının sonunda kamu davası açmak için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edememesi durumunda kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verebileceği yer almaktadır. Bu maddeden açıkça anlaşılacağı üzere, kanun koyucu kamu davasının açılması için basit ya da kuvvetli şüpheyi değil, yeterli şüpheyi aramaktadır (Gültekin, 2010, ss.121-138). Kanun koyucunun belirttiği yeterli şüphenin oluşup oluşmadığına karar verecek olan kişi ise delil takdirinde bulunan cumhuriyet savcısıdır. Yapılacak yargılama sonunda şüpheli hakkında verilecek mahkumiyet kararı olasılığının, beraat kararı olasılığından daha kuvvetli olmasına yeterli şüphe denir. Yeterli şüphe, suçun işlendiğini gösteren delildir. Yani yeterli şüpheden söz edebilmek için ortada delilin bulunması gerekmektedir (Gültekin, 2010, s.131).

Soruşturma safhası sonunda toplanan delillerin değerlendirilmesinde amaç, maddi gerçeğe ulaşmak değildir. Maddi gerçeği ortaya çıkarma görevinin yargılama makamı olan mahkemelere ait olduğu hususu göz önünde bulundurulduğunda, cumhuriyet savcısının görevi soruşturma safhasında maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayacak delilleri eksiksiz bir şekilde toplamaktır. Nitekim toplanması gereken delillerin tam olarak ikame edilmeden soruşturma dosyası hakkında verilecek bir karar, sıhhatli bir karar olmayacaktır.

Cumhuriyet savcısı, soruşturma dosyasında yer alan mevcut delillerin kovuşturma şartı olarak yeterli şüphe sağlayıp sağlamadığını değerlendirirken delilin akla, mantığa ve hukuka uygunluğunu denetleyerek bir hakim gibi davranmak zorundadır (Gökcan, 2012, s.199). Dolayısıyla cumhuriyet savcısı, mevcut deliller uyarınca yeterli şüphenin oluşmadığından bahisle verdiği kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararda delillerin yerindeliliğine önem vermelidir. Zira yanlış delil değerlendirmesi sonucu kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin gerçekleşmemesine rağmen yeterli şüphe şartı gerçekleştiği gerekçesi ile kamu davası açılmasına neden olunabilir. Böylece aslında yapılacak kovuşturma ile hakkında beraat kararı verilecek bir kişi ile ilgili olarak kamu davası açılarak hem bu kişinin lekelenmeme hakkının ihlal edilmesine hem de soruşturma safhasının sonunda verilecek kararın bir anlamda ertelenerek bu dosyanın yargılama safhasına taşınıp usul ekonomisi bağlamında yargılama makamlarının meşgul edilmesine neden olunacaktır.

Bir diğer önemli husus ise yürütülen soruşturma kapsamında failin açık kimlik ve adres bilgilerinin tespit edilememesi halinde salt şüpheliye ulaşılamaması nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilemeyeceğidir. Soruşturma sonucunda şüphelinin üzerine atılı suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin gerçekleşmediği izlenimi edinilirse

şüphelinin alınacak ifadesinin, suçun işlenmesi noktasında soruşturma dosyasını doğrudan etkileme ihtimali bulunduğundan, şüphelinin ifadesinin alınması gerekmektedir. Ancak kanaatimizce etkin soruşturma sonucunda toplanan delillerden şüphelinin üzerine atılı suçu işlemediğinin anlaşılması üzerine ifadesi alınmaksızın ek kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilip, suçun asıl faillerin tespiti amacıyla zamanaşımı süresinin dolmasına kadar soruşturma dosyası hakkında daimi arama kararı tesis edilmelidir. Nitekim HSK'nın 18.10.2011 tarih ve 10 No'lu Soruşturma Usul ve Esasları başlıklı genelgesinde bu konu hakkında; "Faili meçhul olay ve cinayetlerin soruşturulmasında yeterli delil ve emarelerin bulunup bulunmamasına bakılmaksızın kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmeyerek, suçun ya da faillerin tespiti ve faillerin bulunması için zaman aşımına kadar aramaların sürdürülmesi gerekir" şeklinde telkinde bulunmuştur. Yargıtay da güncel kararlarında aynı görüşü benimsemektedir (Ünver, 2006, s.121). Yargıtay 1. Ceza Dairesinin 2024/1 esas – 2024/3542 karar ve Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 2022/7145 esas – 2024/18690 karar sayılı ilamlarında da faili meçhul dosyalarda dava zaman aşımı süresinin sonuna kadar evrakın daimî aramaya alındığına ve suçu işleyen şahısların kimlik bilgilerinin tespit edilebilmesi amacıyla çalışma yapıldığına vurgu yapılmıştır (<https://uyap.gov.tr>, Erişim Tarihi: 13.09.2024).

"Şüpheden sanık yararlanır" ilkesi, masumiyet karinesinin doğal bir uzantısıdır (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2022, s.485). Bu ilkeye göre, var olan herhangi bir şüphenin mutlaka sanık lehine değerlendirilmesi gerekmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 19.02.2013 tarihli ve 2012/1-1289 E., 2013/84 K. sayılı kararında da belirtildiği üzere ceza muhakemesinin amacı, somut olayda maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, suçu işlediği sabit olan faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasını önlemek ve bozulan kamu düzenini yeniden tesis etmektir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde en önemli ve evrensel nitelikteki ilkelerden biri; öğretilde ve uygulamada "suçsuzluk karinesi" olarak da adlandırılan "in dubio pro reo" yani "şüpheden sanık yararlanır" ilkesidir. Bu ilkenin özü, ceza davasında sanığın mahkûmiyetine karar verilebilmesi için her türlü şüphenin sanık lehine değerlendirilmesi gerektiğidir. Bu ilke, dava konusu suçun işlenip işlenmediği, işlenmişse sanık tarafından işlenip işlenmediği veya suçun gerçekleştirilme biçimi konusunda bir şüphe belirmesi durumunda da geçerlidir. Sanığın bir suçtan cezalandırılabilmesinin temel şartı, suçun hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak kesinlikte ispat edilmesidir. Gerçekleşme şekli şüpheli veya tam olarak aydınlatılamamış olaylar ve iddialar, sanığın aleyhine yorumlanarak mahkûmiyet hükmü kurulamaz. Ceza mahkûmiyeti; herhangi bir ihtimale değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalı ve bu ispat, hiçbir şüphe ya da başka türlü oluşa imkân vermemelidir. Toplanan delillerin bir kısmına dayanılarak ve diğer kısmı göz ardı edilerek ulaşılan kanaat değil, tüm delillerin bütüncül bir

değerlendirmesi sonucu elde edilen kesin ve açık bir ispat temel alınmalıdır. "Şüpheden sanık yararlanır" ilkesi, ispata ve vicdani kanaate yönelik olduğundan, daha çok mahkeme veya hakime hitap eder ve bu ilke savcıdan ziyade hâkimin karar sürecini şekillendirir (Kaşka, 2021, s.54). Bu ilkenin uygulanması, hukuk devletinin ve adil yargılanma hakkının temel taşlarından biridir. Sanık haklarının korunması ve adil bir yargılama sürecinin sağlanması, ceza hukukunun en temel amaçlarındandır. Bu nedenle şüpheden sanık yararlanır ilkesi, ceza muhakemesi sürecinin her aşamasında titizlikle uygulanmalıdır. Mahkeme, sanığın aleyhine delil teşkil eden unsurları değerlendirirken, aynı zamanda sanığın lehine olan şüpheleri de dikkate almak zorundadır. Bu yaklaşım, ceza adaletinin sağlanmasında ve toplumda hukukun üstünlüğünün tesis edilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra aynı olaya ilişkin olarak kamu davası açmak için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve buna dair sulh ceza hakimi bir karar vermedikçe o fiilden dolayı kamu davasının açılmayacağı CMK'nın 172/2. maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verilmesinin AİHM'nin kesinleşmiş kararı ile tespit edilmesi veya bu karar aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında düşme kararı verilmesi halinde kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talepte bulunulması koşuluyla tekrar soruşturma açılacağı CMK'nın 172/3. maddesinde düzenlenmiştir.

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın hukuki niteliği öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre; cumhuriyet savcısının, hakimin takdirinde bulunan bir husus hakkında kendi yorumunu katarak ve kendisini hakim yerine koyarak kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar vermesi halinde, bu kararın hukuka uygun olamayacağı, cumhuriyet savcısının görevini aşarak hakim gibi karar vermiş sayılacağı şeklindedir (Uğurlubay ve Aygörmez, 2014, ss.3999-4044).

Bu görüşü savunanlar, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra soruşturma dosyasına yeni bir delil girmedikçe soruşturma hakkında iddianame düzenlenemeyeceğinden ve yeni delil de kendiliğinden ortaya çıkmayacağından dolayı kovuşturmayaya yer olmadığı kararının kovuşturma evresini kapatan bir karar olmadığını, bu nedenle bu kararın kesin hüküm niteliğini taşımayan ve yargı kararı niteliğine haiz olmayan bir karar niteliğinde olduğunu belirtmektedirler (Uğurlubay ve Aygörmez, 2014, s. 4041). Başka bir görüş ise kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar her ne kadar idari bir makam olan başsavcılıklar tarafından verilse de kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın suçtan zarar görene tebliğinden sonra suçtan zarar görenin sulh ceza hakimliğine yapacağı itiraz üzerine kamu davasının açılmasının kabulüne karar verilmesi ihtimaline binaen bu kararın adli ve idari özellikte karma bir karar olduğu şeklindedir. Diğer taraftan Yargıtay ise kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın yargısal bir karar olduğunu,

hukuki değerden yoksun olmadığı görüőündedir (Uğurlubay ve Aygörmez, 2014, s. 4044).

CMK madde 172/1 'de kanun koyucu Cumhuriyet savcısının yürüttüğü soruşturmada “kovuşturma olanağının bulunmadığı hallerde” kovuşturmaya yer olmadığı kararı verileceğini düzenlemiştir. Burada Cumhuriyet savcısına takdir yetkisi tanınmamıştır. Kovuşturma olanağının bulunmamasından, soruşturmanın ilerletilmesine engel olan dava şartlarının soruşturma dosyasında bulunmaması olarak anlaşılmalıdır (Birtek, 2013, s.970). Cumhuriyet savcısı tarafından başlatılan soruşturmada, tahkikata engel haller ortaya çıkarsa Cumhuriyet savcısı soruşturmayı bitirmek zorunda kalır. Cumhuriyet savcısının soruşturmayı bitirmek zorunda kaldığı bu haller, kovuşturma olanağının bulunmadığı hallerdir.

Uygulamada takipsizlik kararı olarak adlandırılan ve soruşturma safhasını sona erdiren kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, kamu davası açılmasını sağlayacak yeterli delil olmaması veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde verilir. Bu kararın verilebilmesi için soruşturma dosyasında toplanması gereken bütün delillerin eksiksiz bir şekilde ikame edilmesi ve şüpheliye isnat olunan suçta dair bütün araştırmaların tamamlanması gerekir. Nitekim etkin soruşturma yapılmadan veya toplanması gereken deliller ikame edilmeden eksik soruşturma sonucu verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, suçtan zarar gören tarafından görevli ve yetkili sulh ceza hakimliğine yapılacak itiraz üzerine kaldırılabilir. Sulh ceza hakimi, soruşturmanın genişletilmesini açıkça belirtmek suretiyle bu durumu ilgili Cumhuriyet Başsavcılığında isteyebilir. Suçtan zarar görenin itirazını reddedebilir ya da itirazı yerinde görmesi halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı kaldırabilir. Sulh ceza hakiminin kararı kaldırması durumunda ilgili cumhuriyet savcısı soruşturma dosyası hakkında iddianame düzenleyerek bu iddianameyi mahkemeye sunmak zorundadır. Dolayısıyla kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmeden önce incelenen dosya kapsamında yer alan bütün delillerin eksiksiz olarak toplanıp şüpheye yer verilmeyecek şekilde takdir edilmesi önem arz etmektedir.

Sonuç olarak cumhuriyet savcısı kamu davası açmak için kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin oluşmadığı kanaati ile verdiği kovuşturmaya yer olmadığına dair kararında, mevcut delilleri tartışarak hukuka uygun toplanan delillerin neden kamu davası açmayı haklı kılacak şekilde kovuşturma şartı olarak yeterli şüpheyi uyandırmadığını verdiği kararında gerekçeleriyle birlikte yazmalıdır. Aksi halde sadece kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin oluşmadığından bahisle verilecek kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, hukuki yönden eksik bir karar olacaktır. Bu nedenle cumhuriyet savcısının kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin oluşmadığından dolayı verdiği kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın gerekçeli olması büyük

önem arz etmektedir. Gerekçenin suça konu fiilin değerlendirilmesinde akla, vicdana ve hukuka uygun bir şekilde temellendirilmesi gerekmektedir.

Kovuşturma Olanığının Bulunmaması

Bir suçla ilgili olarak soruşturmaya başlayan cumhuriyet savcısının yürüttüğü soruşturma safhası sonunda verdiği kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın bir nedeni de soruşturma dosyasında kovuşturma olanağının bulunmadığının anlaşılmasıdır. Kovuşturma olanağının bulunmaması, bir anlamda soruşturmanın ilerletilmesine engel olan dava şartlarının soruşturma dosyasında bulunmaması olarak anlaşılmalıdır. Muhakeme şartları, dava ve yargılama şartları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Yargılama şartları, yargılamanın sürdürülebilirliği ile ilgiliyken; dava şartları ise davanın açılmasını konu edinir. Bu nedendir ki dava şartlarının bulunmaması, kovuşturma olanağının gerçekleşmeyeceği olarak görülmelidir. CMK'nın 2. maddesinde soruşturmanın tanımı yapılmıştır. Buna göre; "suç şüphesinin yetkili mercilerce öğrenilmesinden iddianamenin kabul edilmesine kadar geçen safhaya soruşturma denilmektedir". Suç şüphesinin cumhuriyet savcısınca öğrenilmesinden sonra bir suç işlendiği izlenimi üzerine cumhuriyet savcısı tarafından başlatılan soruşturmada, bazen soruşturmaya engel haller ortaya çıkmaktadır (Soyaslan, 2006, s.340). Bu engeller nedeniyle cumhuriyet savcısı, soruşturma işlemlerine devam edemeyerek tahkikatı genişletip ilerletmeden bitirmek zorunda kalır. İşte cumhuriyet savcısının soruşturmayı bitirmek zorunda kalmasına neden olan haller kovuşturma olanağının bulunamadığı hallerdir.

Kovuşturma olanağının bulunmadığı haller CMK'da belli bir sistematik içerisinde düzenlenip açıkça belirtilmemekle birlikte her bir soruşturma dosyasındaki somut duruma göre cumhuriyet savcısının karşısına çıkabilir. Örneğin; şüphelinin, mağdura karşı gerçekleştirdiği basit bir kasten yaralama fiili dolayısıyla başlatılan tahkikat çerçevesinde, şüphelinin ifadesi, tanık ifadeleri, kamera araştırması ve mağdura ait adli muayene raporu alındıktan sonra mağdurun alınan ifadesinde şüpheliden şikayetçi olmadığını beyan etmesi halinde, mağdurdaki yaralanmanın da mahiyeti basit tıbbi müdahale ile giderilecek şekilde ise artık şüpheli hakkında soruşturmaya devam edilemeyecek, dolayısıyla bir kamu davası açılmayacaktır. Zira; mağdurun vücudunda meydana gelen yaralanma fiiline uyan suç tipinin soruşturulmasının TCK'da şikayet koşuluna bağlı kılınması nedeniyle mağdurun şikayetçi olmamasından dolayı şüpheliye isnat olunan suça dair soruşturma imkanı kalmayacaktır (Albayrak, 2008, s.283). Dolayısıyla bu durumda, şüpheli hakkında kovuşturma olanağının bulunmaması nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekir.

Soruşturma evresinde suçun takibinin şikayete bağlı olduğu suçlarda, mağdur ya da suçtan zarar görenin şikayetten vazgeçtiğine dair açık bir irade beyanında bulunması halinde, kovuşturma olanağı bulunmadığından

cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı vererek soruşturmayı sonlandırmak zorundadır. Soruşturma evresi tamamlanıp kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma evresinde mağdur veya suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçtiğine dair açık irade beyanında bulunması ve sanığın da şikayetten vazgeçmeyi kabul etmesi durumunda, mahkeme şikayetten vazgeçme nedeniyle sanık hakkında düşme kararı verir. Yine sanık hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleşmeden önce yapılan şikayetten vazgeçmede, sanığın kabul etmesi halinde düşme kararı verilir (Şahin ve Göktürk, 2021, s.59). Hüküm kesinleştikten sonra yapılan şikayetten vazgeçme cezanın infazına engel olmaz (TCK m. 73/4).

Günlük hayatta içerisinde insanın bulunduğu birçok olay meydana gelmektedir. Her ne kadar bazı olaylar cumhuriyet savcısına suç işlendiği izlenimi vererek suç şüphesi uyandırsa da bazen meydana gelen olayın suç teşkil etmemesi durumu da söz konusu olabilir. Örneğin; eli kesildiği için hastaneye tedavi olmak için giden bir vatandaşın yaralanması ile ilgili müdahaleyi yapan doktor tarafından adli rapor tutulduğu için bu olay soruşturmaya konu olabilir. Ancak kişinin alınan ifadesinde, elinde meydana gelen yaralanmanın kendi ihmal ve kusurundan kaynaklandığını beyan etmesi halinde, başkasına atfı kabil bir kusur bulunmaması ve yaralanmanın kişinin kendi kusurlu davranışından kaynaklı olması nedeniyle bahse konu olay hakkında kovuşturma olanağının bulunmaması durumu ortaya çıkacaktır. Bu durumda mevcut olay hakkında soruşturma yürütülmesinin imkansızlığı dolayısıyla kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekecektir.

Yukarıda örneklerle de açıklandığı üzere kovuşturma olanağının bulunmaması halleri birden fazla olarak karşımıza çıkabilir. Muhakeme şartı olan bu dava şartları, soruşturmanın sürdürülebilmesine engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Soruşturmayı yürüten cumhuriyet savcısı, soruşturma dosyasında muhakeme koşulunun gerçekleşmemesine neden olan dava şartı bulunup bulunmadığına dikkat etmelidir. Bu nedenledir ki cumhuriyet savcısı, dava şartının meydana gelmediğini veya gelemeyeceğini tespit ettiğinde, kovuşturma olanağının bulunmaması nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermelidir (Centel ve Zafer, 2020, s.494). Kovuşturma olanağının bulunmadığı haller; şikayet yokluğu, şikayetten vazgeçme, şüphelinin ölümü, yaş küçüklüğü, sağır ve dilsizlik, dava açma süresinin dolması, dava zaman aşımı süresinin dolması, genel af çıkarılması, suçun oluşmadığı kanaatinin oluşması, soruşturma izni verilmemesi, ön ödemenin gerçekleşmesi, uzlaştırmanın gerçekleşmesi, aynı dava veya kesin hüküm bulunması, soruşturmanın mükerrer olması ve kamu davasının açılmasının ertelenmesinde söz konusu erteleme süresinin dolmasıdır.

Şikayet Yokluğu

Şikayet, bazı suçlardan dolayı zarar göreni, kovuşturmanın olası zararlarından korumak amacıyla bu suçlar yönünden soruşturma yapılması için kanunda yer alan engelin, şikayet hakkı olan kişi tarafından kaldırılmasına denir. “Şikayet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir” (CMK m.158). Kural olarak şikayet, başsavcılıklara veya kolluk birimlerine yapılır. Ancak valilik, kaymakamlık veya mahkeme gibi kurumlara yapılan şikayetler, bu kurumlar tarafından geciktirilmeksizin ilgili başsavcılığa gönderilir.

Şikayet hakkı olan kişinin dava zaman aşımı süresini geçirmemek şartıyla şikayetçi olacağı fiili ve faili öğrenmesinden itibaren altı ay içerisinde Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına şikayette bulunması gerektiği, şikayetçi olmaması halinde soruşturma yapılamayacağı TCK'nın 73. maddesi ile CMK'nın 158. maddesinde yer almaktadır. TCK'da yer alan bazı suçların soruşturulması şikayet koşuluna bağlanmıştır. Örneğin; basit kasten yaralama (TCK madde 86/2), taksirle yaralama (TCK madde 89/1), kişilerin huzur ve sükûnunu bozma (TCK madde 123/1), hakaret (TCK madde 125/1), mala zarar verme (TCK madde 151/1) ve hakkı olmayan yere tecavüz (TCK madde 154/1) suçlarının soruşturulabilmesi için mağdur veya suçtan zarar görenin şikayetçi olması gerekmektedir. Kanun koyucu, hangi suçların takibinin şikayet koşuluna bağlı olduğunu TCK'da açıkça düzenlemiştir. Bundan ötürüdür ki takibi şikayet koşuluna tabi suçlar, soruşturmanın mecburiliği ilkesinin bir istisnası olup, şikayet koşulu gerçekleşmediğinde şüpheli hakkında soruşturma yürütülememesine neden olmaktadır.

Şikayet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardandır. Her ne kadar suç işlendiği izleniminin cumhuriyet savcısı tarafından edinilmesi üzerine resen soruşturmaya başlanarak soruşturmanın yürütülmesi kanun koyucu tarafından benimsenmiş ise de soruşturulması ve kovuşturulması şikayet koşuluna bağlı olan suçlarda şikayet koşulunun sağlanamaması durumunda, soruşturmayı sürdürmenin imkansızlığı da ortaya çıkmaktadır. Örneğin; bir vatandaş tarafından yapılan ihbar ile suç işlendiğinin öğrenilmesi üzerine başlatılan soruşturmada, olayın meydana geldiği yerde yapılan araştırmalar sonucu mağdurun maruz kaldığı fiilin, şüpheli tarafından icra edilen hakaret fiili olduğunun bilgi sahipleri tarafından beyan edilmesi üzerine, her ne kadar şüphelinin mağdura karşı gerçekleştirdiği hakaret fiilinden dolayı şüpheli olarak ifadesinin alınması söz konusu ise de mağdurun alınacak ifadesinde şüpheliden şikayetçi olmadığını beyan etme ihtimalinin de bulunması nedeniyle öncelikle mağdurun şikayetçi olup olmadığının beklenmesi gerekmektedir. Zira; mağdurun şikayeti beklenmeden yapılacak soruşturma işlemleri gereksiz yere yapılmış olabilecektir. Nitekim kanun koyucu da bu durumu göz önünde bulundurarak bazı suç tiplerini şikayet koşuluna bağlı kılmıştır. Verilen örnekte, mağdurun ifadesi alınmadan soruşturma

işlemlerinin yapılarak tanık veya kamera görüntüsü olabilecek delillerin toplanmasında her ne kadar bir sakınca bulunmasa da mağdurun şikayetçi olmama ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, şüphelinin ifadesinin alınmasının soruşturmanın ruhuna aykırı olacağından, mağdurun şikayetçi olmasından sonra şüpheli ifadesinin alınması soruşturmanın sağlıklı yürütülmesi anlamında daha isabetli olacaktır. Diğer taraftan cumhuriyet savcısı, yürüttüğü soruşturmada suç teşkil eden fiilin şikayete bağlı bir suç tipi olduğunu ve bu şikayete bağlı suçun şikayet koşulunun gerçekleşmediğini tespit ettiğinde yürüttüğü soruşturmayı sonlandırarak kovuşturma olanağının bulunmaması nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermelidir (Can, 2016, s.60). Görüldüğü üzere şikayet yokluğu, soruşturması ve kovuşturması şikayete bağlı suçlarda bir dava şartı olarak karşımıza çıkmakta olup, şikayete tabi suçlar yönünden şikayetin bulunmaması durumunda soruşturmanın yürütülmesi imkansızlığı ortaya çıkmakla birlikte soruşturmanın sona ermesine de neden olmaktadır.

Şikayetten Vazgeçme

Bir suçla ilgili olarak soruşturma yürüten cumhuriyet savcısı, suçun şikayet yolu ile öğrenilmesinden sonra delillerin toplanması için gerekli soruşturma işlemlerine başlar. Yapılan soruşturma işlemleri sonrasında, soruşturma dosyasında yer alan mevcut deliller ışığında şüpheli hakkında kamu davasının açılması için kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin sağlanması halinde kamu davası açılır. Şüpheli hakkında soruşturma safhası tamamlanmadan yani kamu davası açılmadan önce mağdur veya suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçtiğine dair açık bir irade beyanında bulunması halinde, suçun da şikayete bağlı olması durumunda cumhuriyet savcısı derhal soruşturmayı sonlandırmak zorundadır. Zira; şikayete bağlı suçlarda, mağdur veya suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçmesi, suçun soruşturulma koşulunun sağlanmasına engel teşkil etmektedir. Bu durumda cumhuriyet savcısı şikayete bağlı bir suç soruşturmasında, mağdur veya suçtan zarar görenin şikayetten vazgeçmesi nedeniyle kovuşturma olanağının bulunmamasından dolayı şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermek zorundadır (Demirtaş, 2008, s.59).

Şüpheli hakkında soruşturma safhası sonucunda kamu davası açılması durumunda ise mağdur veya suçtan zarar görenin kovuşturma aşamasında şikayetinden vazgeçtiğine dair açık irade beyanında bulunması ve sanığın da suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçmesini kabul etmesi durumunda, mahkeme sanık hakkında şikayetten vazgeçme nedeniyle yüklenen suçta dair düşme kararı vermelidir. Şikayetten vazgeçmenin davayı düşürmesi hali, sanık hakkında verilen hükmün kesinleşmesine kadar devam eder. Dolayısıyla mağdur veya suçtan zarar görenin kovuşturma safhası bittikten sonra fakat sanık hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleşmeden önce şikayetinden vazgeçtiğini açık bir irade ile beyan etmesi ve sanığın da

şikayetten vazgeçmeyi kabul etmesi halinde, yine sanık hakkında mahkum olduğu suça dair düşme kararı verilmesi gerekmektedir (Soyaslan, 2016, s.586).

Şüphelinin Ölümü

Ceza hukukunda ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi geçerlidir. Bu ilke ceza hukukunun en temel ilkelerinden olup, bu ilke ile ancak işlenen suç nedeniyle cezalandırılma yapılacağı teminat altına alınmıştır. Bu teminat ile suç işleyen kişinin yakını veya başka biri ceza yaptırımını altına girmeyecek, sadece suçu işleyen hakkında ceza veya güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Bu nedenle şüphelinin ölümü halinde şüphelinin eylemleri nedeniyle başka bir kimsenin sorumluluğundan bahsedilemeyeceğinden soruşturma aşamasında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Bu durum TCK m. 64'te düzenlenmiştir. Her ne kadar kanunda soruşturma evresinde şüphelinin ölümü halinde nasıl bir yol izleneceğine dair açık bir düzenleme bulunmasa da TCK madde 64'teki düzenlemeden hareketle şüpheli hakkında soruşturmanın sonuçlandırılması sonucu çıkarılmaktadır. Zira, kovuşturma evresinde kamu davasının düşürülmesi kararı verileceğinden şüphelinin soruşturma evresinde ölümü halinde kovuşturma olanağının bulunmadığı sonucu çıkmaktadır.

Cumhuriyet savcısı somut olayda şüphelinin ölümü nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verebilmesi için şüphelinin ölümünü araştırmalıdır. Uygulamada Cumhuriyet savcılarının iddianame düzenlemeden hemen önce UYAP sisteminden şüphelinin nüfus kayıt örneğini kontrol ederek dava açmaktadır. Nitekim dava açılmadan önce şüphelinin öldüğünün tespiti halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmelidir.

Ceza sorumluluğunun şahsi olduğu TCK'nın 20/1. maddesinde; "Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz" şeklinde düzenlenmiştir. Ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan bu ilke ile suç işleyen kişinin işlediği suç nedeniyle hakkında yapılacak soruşturma ve kovuşturmadan bizzat sorumlu olacağı, işlenen suç nedeniyle ancak suçu işleyen kişinin cezalandırılmasının veya hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasının istenebileceği teminat altına alınmıştır. Gerçekten de bu ilke ile suçu işleyen kişi dışında, bu kişinin akrabaları veya ailesi ceza yaptırımını tehdidi altına girmeyecek, sadece suçu işleyen hakkında bizzat ceza veya güvenlik tedbiri uygulanması istenebilecektir (Kaşka, 2021, ss.39-78).

Bu nedenledir ki cezaların şahsiliği ilkesi gereği kişinin ölmesi durumunda, işlediği suç dolayısıyla hakkında yapılan soruşturma veya kovuşturmadan mirasçılarının sorumlu tutulması mümkün değildir.

TCK'nın 64. maddesinde sanığın veya hükümlünün ölümü halinde doğabilecek hukuki sonuçlar hüküm altına alınmıştır. Maddenin 1. fıkrasında; devam eden kamu davasında yargılanan sanığın ölmesi

durumunda yürütülen kamu davası hakkında düşme kararının verilmesi gerektiği, 2. fıkrasında ise hükümlünün ölmesi halinde hapis ve henüz infaz edilmemiş adli para cezalarının ortadan kalkacağı hüküm altına alınmıştır.

Soruşturma aşamasında şüphelinin ölümü halinde ne yapılacağına dair kanunda her ne kadar açık bir düzenleme bulunmasa da, 64. madde düzenlemesinin mefhum-u muhalifinden şüphelinin soruşturma aşamasında ölmesi durumunda, hakkında kamu davasının açılmayarak yürütülen soruşturmanın sonlandırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Zira; kovuşturma aşamasında sanığın ölümü halinde kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi gerektiğinin açıkça düzenlenmesi karşısında, soruşturma aşamasında şüphelinin ölümü halinde de hakkında soruşturma yürütülmesinin imkansızlığı ortaya çıkmaktadır (Soyaslan, 2016, s.584).

Cumhuriyet savcılarının uygulamada şüpheliler hakkında iddianame düzenledikleri sırada şüpheliye ait nüfus kayıt örneğini de dosya arasına almaktadırlar. Şüpheliye ait nüfus kayıt örneğinde ölüm kaydının oluştuğunun görülmesi halinde bu hususa dikkat edilerek kamu davası açılmaması gerekir. Dolayısıyla cumhuriyet savcısı, yürütülen bir soruşturmada şüphelinin öldüğünü tespit etmesi halinde, soruşturma dosyası hakkında kovuşturma olanağının bulunmaması nedeniyle resen kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermek zorundadır (Soyaslan, 2016, s.584).

Yaş Küçüklüğü - Sağır ve Dilsizlik

Suç işlediği tarihte on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar hakkında ceza kovuşturmasının yapılamayacağı ve bu çocukların ceza sorumluluğunun bulunmadığı TCK 31/1. maddesinde düzenlenmiştir. Aynı maddede, bu çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır (Aslan, 2007, s.79). Anılan maddenin 2. fıkrasında; “suç tarihinde on iki yaşını doldurmuş olmakla birlikte 15 yaşını doldurmamış olan çocuklardan işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılayamayanlar ile davranışlarını yönlendirme kabiliyeti yeterince gelişmemiş olanların da ceza sorumluluğunun olmadığı yer almaktadır”. Aynı kanunun 33. maddesinde, 31. maddeye atıfta bulunularak; “suç tarihinde on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara yönelik hükümlerin, on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış bulunanlara ilişkin hükümlerin de on beş yaşını doldurmuş olmakla birlikte on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanacağı” düzenlenmiştir. Kanun koyucu, burada sağır ve dilsiz çocukların engelleri nedeniyle ceza ehliyetlerini, engeli bulunmayan diğer çocuklara göre yukarıda tutmak istemektedir. Bu nedenle suçu işlediği tarihte on iki yaşını doldurmuş olmakla birlikte on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler ile birlikte suç tarihinde fiilin anlam ve

sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme kabiliyeti yeterince gelişmemiş bulunan on beş yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerin ceza sorumluluğu olmayacaktır.

Dava Açma Süresinin Dolması

Genel suç tiplerinin düzenlendiği TCK dışındaki bazı kanunlarda da suç tipleri düzenlenmiştir. Bu suç tiplerinin yer aldığı kanunlar özel nitelikte olup, genellikle suç tipleri de kanunun getirilme amacı olan özel düzenlemeyle ilgilidir. Buna göre ceza muhakemesi hukukunda, dava zamanaşımı haricinde bazı hallerde davanın açılması için süre sınırlaması getiren durumlara dava süreleri denmektedir. Dava açma süresi, dava zamanaşımından farklıdır ve hak düşürücü süredir. İlgili mevzuatta öngörülmuş sürelerin geçmesi ile birlikte soruşturma evresinde yeterli suç şüphesi elde edilmiş olsa dahi kamu davası açılmaz. Bu yönüyle de dava süresi bir dava şartıdır (Turhan, 2006, s.133).

Örnek olarak; 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 26. maddesinde muhakeme şartı olarak dava açma sürelerinin kanunda öngörülen suçlar ile basılmış eserler yoluyla işlenen suçlarda, günlük süreli yayınlar yönünden dört ay ve diğer basılmış eserler için ise altı ay olduğu düzenlenmiştir. Benzer şekilde 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun 28/6. maddesinde; madde kapsamına giren suçlardan dolayı yayının yapıldığı tarihten başlayarak altmış gün içinde davaların açılmasını zorunlu kılmıştır. Yine benzer şekilde 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu'nun 180. maddesinde seçim suçlarından doğan kamu davaları seçimin bittiği tarihten itibaren altı ay içerisinde açılmadığı takdirde kovuşturma yapılamayacağı düzenlenmiştir.

Cumhuriyet savcısı, yürüttüğü soruşturmada özel olarak düzenlenen kamu davası açma sürelerine dikkat etmeli, sürenin geçmesi halinde kovuşturma olanağı bulunmadığından bahisle kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermelidir. Örneğin; bu kanunlardan 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu'nun 180. maddesinde, seçim suçlarından kaynaklanan kamu davalarının seçimin bitme tarihinden itibaren altı ay içerisinde açılması gerektiği, aksi halde kovuşturma yapılamayacağı hükme bağlanmıştır. İlgili kanunun bu maddesindeki düzenleme dava açma süresi olarak adlandırılmaktadır. Nitekim seçim suçlarından doğan davaların altı ay içerisinde açılmadığı takdirde kovuşturma yapılamayacağı açık bir şekilde hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla seçimden kaynaklı suçlarla ilgili olarak seçimin bittiği tarihten itibaren altı ay içerisinde kamu davası açılmaması halinde, bir dava şartı olarak karşımıza çıkan dava açma süresinin geçmesi nedeniyle kovuşturma olanağı ortadan kalktığı için cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekecektir.

Dava Zamanaşımı Süresinin Dolması

Suç işlenen tarihten başlayarak kanunda öngörülen sürelerin dolması nedeniyle soruşturma yürütülememesi veya kamu davası açılmamasına dava zamanaşımı denir (Akbulut, 2013, ss.149-194).

Kanun koyucu dava zamanaşımı sürelerini TCK madde 66'da açıkça belirtmiştir. Bu sürelerin belirlenmesinde ise dosyada bulunan deliller değerlendirilerek daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerde göz önüne alınır. Dava zamanaşımı; tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği tarihten, teşebbüs aşamasında kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden, çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun on sekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlayarak hesaplanır (TCK m. 66/6).

Kanun koyucu dava zamanaşımının durması ve kesilmesi hallerini de TCK madde 67'de düzenlemiştir. Bu düzenleme hak kaybına neden olmamak adına oldukça önemlidir. Zira dava zamanaşımının hesaplanmasında yapılacak bir hata kişilerin hak kaybına neden olacaktır. Dava zamanaşımının kesilmesi halinde, durmasından farklı olarak süre yeniden işlemeye başlayacaktır. Soruşturma ve kovuşturma yapılmasının, izin veya karar alınması veya diğer bir mercide çözülmesi gereken bir sorunun sonucuna bağlı bulunduğu hallerde; izin veya kararın alınmasına veya meselenin çözümüne veya kanun gereğince hakkında kaçak olduğu hususunda karar verilmiş olan suç faili hakkında bu karar kaldırılmaya kadar dava zamanaşımının duracağı düzenlenmiş iken Cumhuriyet savcısınca şüphelinin ifadesinin alınması, şüphelinin sorguya çekilmesi, tutuklanması, suça dair iddianame düzenlenmesi ya da sanıklardan bir kısmına da olsa mahkumiyet kararı verilmesi halinde dava zamanaşımının kesileceği düzenlenmiştir (TCK m. 67/2).

Kural olarak tüm suçlar yönünden dava zamanaşımı söz konusudur. Ancak kanun koyucu; TCK'nın İkinci Kitabının Dördüncü Kısımında yazılı ağırlaştırılmış müebbet hapis veya müebbet hapis veya on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların yurtdışında işlenenleri (m.66/7), soykırım suçu (m. 76/4), insanlığa karşı suçlar (m. 77/4), soykırım ve insanlığa karşı suçları işlemek amacıyla örgüt kurma ve yönetme suçları (m. 78/3), işkence suçu (m. 94/6) yönünden dava zamanaşımının uygulanmayacağını düzenlemiştir.

Cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında zamanaşımının dolduğunu tespit eder ise kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vermek zorundadır (Yaşar, 2020, s.293). Uygulamada özellikle faili tespit edilemeyen suçlar yönünden daimi arama kararı verilerek dava zamanaşımına kadar fail araştırılması yapılmakta, tespit edilemeyen dava zamanaşımına uğradığı hallerde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmektedir.

Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen bir soruşturmada, suçun kanunda öngörülen zamanaşımı süresinin dolduğunun tespiti halinde, cumhuriyet savcısınca kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmelidir. Dava zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle kovuşturma olanağının kalmadığı bir soruşturma dosyasında, aslında fail ve faile yüklenen suç belli olabilir. Ancak faili ve fiili belli olan bir soruşturmada, kanun koyucunun öngördüğü sürede soruşturma dosyası hakkında karar verilememesi halinde, her ne kadar suç sübuta ermiş ise de zamanaşımının dolması nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar vermek gerekmektedir (Yaşar, 2020, s.293).

Uygulamada faili belli olan soruşturma dosyalarının dava zamanaşımına uğrayarak ilgili tahkikat hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi nadir karşılaşılan bir durumdur. Genellikle faili belli olmayan soruşturma dosyaları hakkında daimi arama kararı verildikten sonra dava zamanaşımı süresinin dolmasına kadar fail araştırması yapılmakta ve faili tespit edilemeyen soruşturma dosyaları hakkında dava zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmektedir. Zira; faili belli olmayan soruşturmalarda kolluk tarafından yapılan araştırmalara rağmen olayın faili tespit edilememekte ve soruşturma dosyası daimi arama kararı verilerek dava zamanaşımı süresi dolana kadar zamanaşımı bürosunda bekletilmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kovuşturma safhasında bir suçla ilgili dava zamanaşımının dolduğunun tespiti halinde yargılama makamı tarafından davanın düşmesi kararı verilmelidir. Dava zamanaşımının hangi suçlarda uygulanmayacağı ise TCK madde 66/7’de düzenlenmiştir. Anılan maddede; “Bu Kanunun İkinci Kitabının Dördüncü Kısımında yazılı ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet veya on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların yurt dışında işlenmesi halinde dava zamanaşımı uygulanmaz.” şeklinde amir hüküm bulunmaktadır.

Genel Af Çıkarılması

Af, genel af ve özel af olarak iki şekilde düzenlenmiştir. Özel affin çıkması halinde hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir veya süresi kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir (TCK m. 65/2). Ancak özel af halinde cezaya bağlı olan hak yoksunlarının etkisi devam eder (m. 65/3). Özel af, davayı düşürmeyip sadece cezanın infazını etkileyeceği için ceza yargılamasının işleyişini engelleyen bir hal değildir (Bıçak, 2013, s.332).

Anayasa’nın 87 ve TCK’nın 65. maddelerinde genel af düzenlenmiştir. Anayasa’da genel affin TBMM üye tam sayısının beşte üçü çoğunluğunun kararı ile çıkarılabileceği hüküm altına alınırken; TCK’da genel affin çıkarılması halinde kamu davasının düşeceği ve bütün cezaların sonuçları ile birlikte ortadan kalkacağı düzenlenmiştir. Genel af, özel affin aksine kamu

davasını ve hükmolunan cezaları birlikte ortadan kaldırır. Soruşturma evresinde genel af çıkması halinde şüpheli artık bu suçu hiç işlememiş olarak kabul edilerek soruşturma sonlandırılacaktır. Zira, genel af bir dava şartı olduğu için kovuşturma olanağı bulunmadığından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir.

Genel af, kişiler ile devlet arasında ve kişiler ile toplum arasında suç teşkil eden ve cezai müeyyideye bağlanması gereken olaylar sonucu ceza hukuku bağlamında, kişiler hakkında hukuk düzeninde verilen cezanın devlet tarafından kaldırılması olarak adlandırılabilir. Nitekim, kişilerin suç işlemleri dolayısıyla haklarında verilen mahkumiyet kararının genel af kararıyla geçmişe dönük bir şekilde ortadan kalkması durumu söz konusudur. Genel af kararının çıkması ile birlikte koşulların oluşması halinde, verilen mahkumiyet kararları sonucu infaz edilen hapis cezaları son bulmakta, mahkumiyet kararı kesinleşmiş olmakla birlikte henüz infazına başlanmamış hapis cezaları ortadan kalkmakta ya da devam edilen kamu davasının sonlandırılması söz konusu olmaktadır (Urhan Öztürk, 2020, s.26). Dolayısıyla suç işlendiği şüphesi üzerine soruşturmaya başlayan cumhuriyet savcısının soruşturma safhasını sonlandırıp kamu davasını açmadan öncesüce dair bir genel affin çıkması durumunda, derhal soruşturmayı sonlandırması gerekmektedir. Zira; genel af, bir dava şartı olarak karşımıza çıktığı için yürütülen soruşturmada dava şartının gerçekleşmemesi nedeniyle kovuşturma olanağı bulunmadığından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekecektir.

Öndemenin Gerçekleşmesi

Önödeme TCK'nın 75. maddesinde düzenlenmiştir. Önödeme, uzlaştırma kapsamında giren suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı aşmayan suçlar yönünden uygulama alanı bulacaktır. TCK madde 75/1'de sayılan suçlar yanında kanun koyucu suçun cezasına bakmaksızın madde 75/6'da sayılan suçlar için de önödeme usulünün uygulanmasını kabul etmiştir.

Şüpheli, adli para cezası maktu olarak belirlenmişse bu miktarı, maktu değilse aşağı sınırını, hapis cezasının da aşağı sınırının karşılığı olan her gün için 100 TL üzerinden bulunacak miktarı, soruşturma giderleri ile birlikte kendisine yapılacak tebliğ tarihinden itibaren on gün içerisinde öderse kamu davası açılmaz (TCK m.75/1).

Burada dikkat edilmesi gereken 02.03.2024 tarihinden önce işlenen suçlar yönünden daha lehe bir düzenleme olduğu için hapis cezasının alt sınırının 30 TL ile çarpılarak belirlenmesidir. Zira 02.03.2024 tarihli ve 7499 Sayılı Kanun'un 37. maddesi değişikliğinden önce önödeme miktarı, hapis cezasının aşağı sınırı 30 TL ile çarpılarak belirleniyordu. Yine 17.10.2019

tarihli ve 7188 Sayılı Kanununun 16. maddesi ile failin on gün içerisinde talep etmesi koşuluyla önödeme tutarını birer ay ara ile üç eşit taksit halinde ödeme imkanı getirilmiştir (TCK m. 75/1). Ancak taksitlerin süresinde ödenmemesi halinde önödemenin hükümsüz kalarak, soruşturmaya devam edileceği hüküm altına alınmıştır (TCK m. 75/1).

Soruşturma aşamasında önödeme tebliği yapılmaksızın kamu davasının açılması veya özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi halinde (TCK m. 75/2) ya da mahkeme tarafından suçun vasfının değiştiğinin tespiti üzerine kovuşturma aşamasında da mahkeme tarafından sanığa önödeme teklifinde bulunulmalıdır.

Şüpheli veya sanık, kendisine tanınan sürede belirlenen miktarı ödemediği takdirde, önödemeye bağlı olarak kovuşturmaya yer olmadığına dair karar veya kamu davasının düşmesi kararı verildiği tarihten itibaren beş yıl içerisinde kasten önödemeye tabi bir suçu tekrar işlediğinde, artık teklif edilecek miktar yarı oranda artırılarak belirlenir (TCK m. 75/1).

TCK madde 75/5'te önödeme kurumunun uygulanması sonrasında verilen kamu davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması kararlarının; kişisel hakkın istenmesine, malın geri alınmasına veya müsadereye ilişkin hükümleri etkilemeyeceği belirtilmiştir.

Yürütülen soruşturmada suçun önödemeye tabi suçlardan olduğunun tespiti halinde Cumhuriyet savcısı önödeme teklifinde bulunmak zorundadır. Soruşturma konusu eylemin soruşturma dosyasından açıkça önödeme kapsamında kaldığının anlaşıldığı hallerde, doğrudan iddianame düzenlenir ise bu durum iddianamenin iadesi nedeni olarak CMK m. 174/1-c'de açıkça düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısı öncelikle şüphelinin üzerine atılı suçu işlediği yönünde etkin soruşturma yaparak tüm delilleri topladıktan sonra şüphelinin suçu işlediği yönünde kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturan delili elde etmiş olmalıdır. Eğer Cumhuriyet savcısı önüne gelen olayda şüphelinin üzerine atılı suçu işlediğine yönelik yeterli suç şüphesi gerektirir delil elde edemez ise kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermelidir. Cumhuriyet savcısı şüphelinin üzerine atılı suçu işlediği yönünde kamu davası açacak delil elde ederse şüpheliye önödeme tutarı ile soruşturma giderlerini birlikte ödemesi için on günlük süre verir. Şüpheli ödeme yaparsa soruşturma imkanı kalmaması nedeniyle kovuşturma olanağı bulunmadığından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi gerekir (TCK m. 175/1-c).

Şüpheli önödemeyi yerine getirirse bu durum özel bir sisteme kaydedilir ve ancak bir soruşturma veya kovuşturma ile bağlantılı olarak kanunda belirtilen amaç için kullanılabilir (TCK m. 75/7).

Sonuç olarak bir suçun işlendiği haberini alan cumhuriyet savcısının yürüttüğü soruşturmada, şüpheliye önödeme tebliğinde bulunabilmesi için

öncelikle şüphelinin önödeme kapsamında işlediği suçun yapılan soruşturması sonunda kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin gerçekleşmesi ve kamu davası açılması için yeterli delilin bulunması gerekmektedir. Zira; şüpheliye isnat edilen suçun mevcut deliller ışığında şüpheli tarafından işlenmediği konusunda delil takdirinde bulunulması halinde, öncelikli olarak şüpheli hakkında delil yetersizliğinden kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekmektedir. Şüpheli hakkında yapılan soruşturma sonunda şüphelinin önödeme kapsamında kalan suçu işlediği hususunda hakkında kamu davası açacak yeterlilikte delil elde edilmesi halinde, şüpheliye önödeme tebliğinde bulunulur. Şüphelinin yapılan önödeme tebliğinde yer alan miktarı soruşturma giderleri ile birlikte on gün içerisinde ödemesi üzerine şüpheli hakkında üzerine atılı suça dair soruşturma imkanının kalmaması nedeniyle kovuşturma olanağı bulunmayacağından, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın verilmesi gerekir (Yaşar, 2020, ss.255-299). Soruşturma aşamasında şüpheli hakkında önödeme bulunması üzerine verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karar ile kovuşturma aşamasında verilen düşme kararlarının bir sisteme kaydedileceği ve bu kayıtların bir soruşturma veya kovuşturma ile bağlantılı olması halinde cumhuriyet savcısı, hakim ya da mahkeme tarafından belli bir amaç için kullanılabilmesi hüküm altına alınmıştır. Sonuç olarak önödeme kurumunun uygulanabilmesi için önödemeye konu suçun işlendiği hususunda, kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin oluşması şartı, suçun cezasının önödeme kapsamında kalması şartı ve önödeme kapsamında kalan suçun cezasına karşılık tespit edilen para miktarının şüpheli veya sanık tarafından ödenmesi şartının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

Uzlaşmanın Gerçekleşmesi

Uzlaştırma, şüpheli ya da mağdurun asıl olarak soruşturma veya istisnai olarak kovuşturma evresinde, herkesin yararına olacak şekilde muhakeme dışındaki bir yolla somut olayı çözümlenerek muhakemenin sona erdirilmesidir. Uzlaştırma CMK'nın 253 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Kimlerin uzlaşabileceği CMK m.253/1'de "şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması..." şeklinde düzenlenmiştir. Yine aynı madde de uzlaştırma kapsamına giren suçlar; şikayete bağlı suçlar ve şikayete bağlı olup olmadıklarına bakılmaksızın uzlaştırmaya tabi olan suçlar olarak belirtilmiştir.

Diğer kanunlarda uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için -şikayete bağlı olanlar hariç- kanunda açık bir düzenleme bulunmalıdır (CMK m. 253/2).

Kanun koyucu şikayete bağlı olsa bile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile ısrarlı takip suçunu ayrık tutarak uzlaştırma yoluna gidilemeyeceğini ve uzlaştırma kapsamına giren bir suçun bu kapsama

girmeyen başka bir suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmesi halinde uzlaştırmaya gidilemeyeceğini hüküm altına almıştır (m. 253/2, 253/3).

Uzlaştırma müessesesinin uygulanabilmesi için Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinin sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüpheye ulaşmış olması gerekmektedir. Soruşturma sonucunda yeterli şüphenin elde edilemediği hallerde uzlaştırma yoluna gidilmeksizin kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir.

Soruşturma konusu suçun uzlaştırma kapsamında olduğu ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunduğu tespit halinde Cumhuriyet savcısı uzlaştırma bürosuna gönderme kararı vererek dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderir. Uzlaştırma bürosunca bir uzlaştırmacı görevlendirilir. Uzlaştırmacı, şüpheli ile mağdura, taraflardan birinin reşit olmaması halinde kanuni temsilcisine uzlaşma teklifinde bulunur. Uzlaşma teklifinde uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmanın hukuki sonucu anlatılır (m. 253/5). Taraflar üç gün içerisinde kararını bildirmedeği takdirde teklif reddedilmiş sayılacaktır. Tarafların resmi mercilere beyan ettiği adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle ulaşılamaması halinde uzlaşma yoluna gidilmez (m. 253/6). Mağdur ya da suçtan zarar görenin birden fazla olması halinde hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi halinde uzlaşma yoluna gidilebilecektir (m. 253/7). Şüpheli veya sanığın birden çok kişi olması halinde ise ancak uzlaşmayı kabul eden kişi uzlaşmadan yararlanabilir (m. 255). Uzlaşma müessesesi, suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel olmaz (m. 253/8). Uzlaştırmadan sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir (m. 253/18). Ancak şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar uzlaştıklarını gösteren belgeyi Cumhuriyet savcısına beyan edebilirler (m. 253/16). Uzlaştırma, taraflar arasında edimli ya edimsiz olarak gerçekleşebilir. Şüpheli edimini tek seferde yerine getirirse hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksitli bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, şüpheli hakkında CMK'nın 171. maddedeki şartlar aranmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresinde uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmezse CMK'nın 171/4. maddesinde düzenlenen şartlar aranmaksızın kamu davası açılır, aksi halde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir (m. 253/19).

Uzlaştırma, asıl olarak soruşturma evresi için getirilmiştir. Zira soruşturma konusu eylemin soruşturma dosyasından açıkça uzlaştırma kapsamında kaldığının anlaşıldığı hallerde iddianamenin iadesi gerekir (CMK m. 174/1-c). Ancak istisnai haller için kanun koyucu CMK madde 254'te mahkeme tarafından uzlaştırma yolunu düzenlemiştir. İddianame düzenlendikten sonra yargılama aşamasında suçun vasfının değişmesi veya diğer hallerde suçun uzlaştırma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, dosya mahkeme tarafından uzlaştırma bürosuna gönderilir. Uzlaştırma

gerçekleştigi takdirde sanık tek seferde edimi yerine getirirse düşme kararı; edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde ise CMK madde 231'deki şartlar aranmaksızın hükmün açıklamasının geri bırakılması kararı verilir.

Uzlaştırma, bir yandan mağdurun korunmasına diğer yandan muhakemenin olabildiğince erken bir aşamasında uyuşmazlığı sona erdirerek yargının iş yükünün hafifletilmesine, ayrıca uyuşmazlık içindeki insanları barıştırmak suretiyle daha kalıcı bir sosyal barışın sağlanmasına hizmet etmektedir. Gerçekten de kanun koyucu yargının iş yükünü azaltmak amacıyla alternatif çözüm yolu olarak uzlaştırma kurumunu getirmiştir. Bu müessese ile tarafların hür iradesiyle ve gizlilik esasına dayanılarak her geçen gün artan suç kapsamıyla uyuşmazlık soruşturma evresinde sona erdirilmektedir. Adalet Bakanlığı'nın 2020 tarihli resmi açıklamasında bu duruma açıklık getirilerek uzlaştırmada başarı oranının %82 olduğu açıklanmıştır (<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr>, Erişim Tarihi: 16.09.2024).

Görüldüğü üzere bir muhakeme şartı olan uzlaştırma, gerçekleştiği takdirde kovuşturma olanağı bulunmadığından soruşturma evresinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir. Çünkü uzlaştırma, özel hukuk alanında da etkisini göstermektedir. Zira taraflar uzlaşırsa artık aynı olayla ilgili tazminat davası açılmaz, açılmış olanlardan da feragat edilmiş sayılır (CMK m. 253/19).

Uzlaştırma müessesesinin uygulanmasında izlenmesi gereken yol, yöntem ve uygulanması sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında bilgi verilmesi sonrasında belirtmek isteriz ki, uzlaşma müessesesinin getirilmesindeki asıl amaç, kanun koyucunun önemsiz gördüğü bazı suçlardan dolayı dava ekonomisine katkı sağlayarak yargılamadan kaçınmak istemesidir (Yaşar, 2020, s.257). Gerçekten de getirilen uzlaştırma kurumu ile birçok suç soruşturması dosyasında olayın tarafları arasında uzlaşma sağlanarak soruşturma dosyası kovuşturma aşamasına taşınmayarak kamu davası açılmamaktadır. Belirtmek gerekir ki uzlaştırma müessesesinin kanun koyucu tarafından getiriliş amacı her ne kadar soruşturma safhası için ise de kovuşturma aşamasında da uzlaştırma yoluna gidilebilmektedir. Uzlaştırma kapsamında olan bir suç hakkında uzlaştırma yoluna gidilmeksizin kamu davası açılarak düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından sehven kabul edilmesi üzerine mahkeme tarafından suçun uzlaştırma kapsamında kaldığının tespit edilmesi halinde, uzlaştırma yoluna gidilmelidir. Kovuşturma aşamasında yapılan uzlaştırma işlemi sonunda tarafların uzlaşması halinde, mahkeme tarafından sanık hakkında düşme kararı verilir. Taraflar arasındaki uzlaşma konusu edimin ileri bir tarihe bırakılması, taksite bağlanması veya süreklilik arz etmesi durumunda mahkeme tarafından sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilir. Hükmün

açıklanmasının geri bırakılması kararı verildikten sonra sanığın edimini yerine getirmesi halinde ise sanık hakkında düşme kararı verilir. Sanığın edimini yerine getirmemesi halinde, sanık hakkında açıklanması geriye bırakılan karar açıklanarak hüküm verilir. Sonuç olarak hem soruşturma safhasında hem de kovuşturma safhasında, bir muhakeme şartı olarak karşımıza çıkan uzlaştırmanın gerçekleşmesi halinde, şüpheli hakkında üzerine atılı suça dair kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi gerekmektedir (Artuç, 2019, s.1151).

Aynı Dava veya Kesin Hüküm Bulunması

Cumhuriyet savcısı tarafından suç ilendiği haberinin öğrenilmesi üzerine başlatılan soruşturmada, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe deliline ulaşılamaması ya da yürütülen soruşturmada kovuşturma olanağının bulunmaması nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmektedir. Suçun işlendiği hususunda kovuşturma şartı olarak yeterli şüpheye ulaşılamaması nedeniyle verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karardan sonra aynı olaya ilişkin kamu davası açmak için yeni delil elde edilmedikçe ve bu konuda sulh ceza hakimliği kararı bulunmadıkça kamu davası açılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Uygulamada aynı fail ve fiile ilişkin olarak yürütülen bir soruşturmada, cumhuriyet savcısınca kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin gerçekleşmemesi nedeniyle verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karar kesinleştikten sonra suçun mağduru veya zarar göreni tarafından aynı fail ve fiile ilişkin tekrar şikayette veya suç duyurusunda bulunulabilmektedir. Yapılan ikinci şikayet veya suç duyurusunun aynı olaya ilişkin olduğu ve şikayet veya suç duyurusunda yeni bir delil bulunmadığının cumhuriyet savcısı tarafından anlaşılması halinde, daha önce yapılan ve karar verilen bir soruşturmanın olması nedeniyle kovuşturma olanağı bulunmayacağından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermek gerekecektir. Uygulamada bazen müştekinin hem kolluk makamlarına hem de başsavcılıklara yaptığı müracaat nedeniyle de mükerrer soruşturma (Yılmaz, 2009, s.18) ortaya çıkabilmektedir.

Soruşturmanın Mükerrer Olması

Uygulamada mağdur veya suçtan zarar görenlerin aynı eyleme ilişkin şikayetlerini kolluk, Cumhuriyet Başsavcılıkları ya da başka şehirlerdeki bu makamlara ayrı ayrı yaptıkları görülmektedir. Böyle bir durumda farklı Cumhuriyet savcılarında aynı eylem ve kişiye ilişkin soruşturma dosyaları düşebilmektedir. Aynı eylem ve kişiye ilişkin bu tür olaylarda mükerrer soruşturma yapılmaması ve usul ekonomisi ilkesince Cumhuriyet savcılığı tarafından UYAP üzerinden şüpheli hakkında aynı eyleme ilişkin soruşturma yapıp yapılmadığı araştırılmalıdır. Uygulamada bu tür olaylarda her iki soruşturma dosyasının da açık olduğu hallerde, soruşturmaların ilk açılan dosya üzerinde birleştirilmesi kararı verilerek tahkikat tek elden yürütülmelidir (Hakeri, 2017, ss.58-59). Ancak ilk dosya üzerinde tüm

deliller toplanıp kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmiş ise artık Cumhuriyet savcısı –yeni delil ortaya çıkmadığı varsayımında- mükerrer soruşturma ve usul ekonomisi gereğince hiçbir araştırma ve delil toplamaksızın kovuşturma olanağı bulunmadığından kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vermelidir.

İzin - Soruşturma İzni Verilmemesi

İzin, belirli bir kısım suçlarla ilgili olarak soruşturma ve kovuşturma yürütülebilmesi için Cumhuriyet savcısının yetkili makamdan müsaade istemesi ve yetkili makamın da kamu davası açılmasında kamu menfaati görerek müsaade etmesidir (Şahin ve Göktürk, 2021, s.63).

Dava şartı olan izin, kanun koyucu tarafından bazı suçlar yönünden soruşturma izni, bazı suçlar yönünden de kovuşturma izni olarak düzenlenmiştir. İkisi arasındaki fark ise şüphelinin ifadesinin alınıp alınmaması noktasında toplanmaktadır. Bu nedendir ki örneğin; 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun uyarınca hakkında soruşturma izni istenilen kişi için yetkili organlar tarafından soruşturma izni verilmediği takdirde, hakkında soruşturma izni istenen kişi tahkikat dosyasında şüpheli olarak yer almayıp, soruşturma dosyası hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar yerine, işlem den kaldırma kararı verilmektedir.

Cumhuriyet savcısı tarafından suç haberi alınması üzerine başlatılan soruşturmada bir dava şartı olarak karşımıza çıkan izin, soruşturma ve kovuşturma izni olarak farklılık göstermektedir. Soruşturma ve kovuşturma izni arasındaki farkı açıklayacak olursak; soruşturma izninde, suç şüphesine dayanan olayda toplanması ivedilik arz eden ve kaybolması mümkün olan delillerin toplanması gerekmele birlikte suç isnadında bulunan kişinin şüpheli olarak ifadesi alınmamaktadır (Urhan Öztürk, 2020, s.21). Zira; bahse konu izin, soruşturma izni olduğu için her ne kadar yapılması ivedilik teşkil eden işlemler yapılırsa da aslında soruşturma izni henüz alınmadığı için hukuki olarak kovuşturmayaya da başlanılamamış olmaktadır.

Soruşturma iznine örnek olarak; TCK madde 301’de düzenlenen Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama Suçu verilebilir iken kovuşturma iznine ise TCK madde 299’da düzenlenen Cumhurbaşkanı’na Hakaret Suçu ile TCK madde 306’da düzenlenen Yabancı Devlet Aleyhine Asker Toplama Suçu verilebilecektir. Kanun koyucu 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu gibi kanunlarda ise belirlenen kişi ve koşulların gerçekleşmesi halinde soruşturma izni alınması gerektiğini düzenlenmiştir. Bu kanunlarda belirtilen kişilerin kişisel suçları yönünden ise herhangi bir izin şartı öngörülmemiştir. Örneğin; bir memurun kişisel olarak

görevi ile ilgili olmayan yaralama suçunu işlediğinin tespiti halinde, soruşturma izni alınmasına gerek olmaksızın genel soruşturma yürütülecektir (Toroslu, 2019, s.51).

Kamu görevlilerinin yersiz olarak adli makamlar önünde yargılanmasının önüne geçmek ve kamu hizmetinin zarar görmesini engellemek amacıyla bazı kişiler ve suçlar yönünden izin koşulu getirilmiştir. Kanun koyucunun belirlediği kişilerin görevi ile ilgili suç işlediği haberini alan Cumhuriyet savcısı suçun işlenip işlenmediğine ilişkin –şüpheli ifadesi hariç- öncelikle toplanması gereken ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri toplayarak yetkili makamdan soruşturma izni talebinde bulunmalıdır (4483 Sayılı Kanun madde 4). Aynı şekilde avukatlar hakkındaki şikayetlerden dolayı yürütülmekte olan dosyalarda, şikayet edilen avukatın beyanda bulunma zorunluluğu bulunmamakla birlikte şikayet konusu olay, soruşturmaya kaydedilmeksizin olay hakkındaki araştırma başsavcılıkların muhabere bürosu üzerinden yürütülmektedir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2022, ss.119-120). Dolayısıyla yetkili devlet organı tarafından soruşturma izni verilmeden cumhuriyet savcısı tarafından avukatlar hakkında şüpheli sıfatı ile soruşturma yürütülememektedir. Belirtmek gerekir ki yetkili makamlar tarafından verilen soruşturma izni ile cumhuriyet savcısı tarafından soruşturmaya başlanılarak yapılan tahkikat sonucunda bir karar verilmekte; tesis edilen kovuşturma izni ile de cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturma sonunda kamu davası açılması zorunluluğu doğmaktadır. Yetkili makam soruşturma izni verilmemesi kararı verdiği takdirde, verilen karar itirazı kabil bir karar ise itiraz merciine süresinde itiraz edebilecektir. İtiraz üzerine verilen red kararı kesinleştikten sonra soruşturmaya son verilmelidir. İzin, bir dava şartı olması nedeniyle soruşturma izninin verilmediği hallerde, ceza soruşturması başlamadığı için ihbar ve şikayetler hakkında “kovuşturmaya yer olmadığı kararı” değil, “işlem yapılmasına yer olmadığı ya da işlemden kaldırma kararları” verilmelidir (Şahin ve Göktürk, 2021, s.63).

İzin, fiile ilişkin olması nedeniyle şikayete benzer. Bu nedenle fiile ilişkin verilen izin, iştirak halinde hepsi için sonuç doğuracaktır. Ancak şikayetten farklı olarak herhangi bir süreye tabi değildir ve geri alınmaz (Şahin ve Göktürk, 2021, s.66). Öğretide bazı yazarlar aksi görüş belirterek, izin kararının geri alınabileceğini savunmaktadır (Şahin ve Göktürk, 2021, s.67).

Talep Bulunmaması

Talep, kamu davasının re’sen açılacağı kuralının istisnası olup, resmi mercilerin başvuruda bulunması üzerine dava açılan bir durumdur. Talebin söz konusu olduğu suçlarda şikayetten farklı olarak suçun işlendiği hususunda yeterli delilin bulunması önemli olmayıp, talep koşulu gerçekleşmişse Cumhuriyet savcısı dava açmak zorundadır. Talebin varlığı

kamu davasının açılması için önem arz ettiği için talep bir dava şartıdır (Bardak, 1999, s.297).

Talep, geri alınmaz ve bu yönüyle izne benzer. Yine izne benzer şekilde kanun koyucu talep için herhangi bir süre şartı belirtmemiştir. Ancak diğer muhakeme şartlarından farklı olarak talepte dava açmak zorunludur (Şahin ve Göktürk, 2021, s.61).

Diplomatik Dokunulmazlığın Bulunması veya Yabancı Askerlerin Dokunulmazlığa Sahip Olması

Diplomatik görev üstlenenler, buldukları ülkede bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanır. 1961 tarihli Viyana Sözleşmesinde kimlerin bu dokunulmazlıklardan yararlanacağı belirtilmiştir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2014, ss.75-76). Türkiye Cumhuriyeti ise bu dokunulmazlıklardan kimlerin yararlanacağını 09.12.1931 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesiyle belirtmiştir. Buna göre büyükelçi, elçiler, maslahatgüzar, elçilik müsteşarı, elçilik kâtipleri, elçilik ataşeleri, askerî ataşeler ve bunların yardımcıları birinci sınıfı oluşturmaktadırlar. Bu sınıf mensuplarının eşleri ve beraber oturan çocukları ve diğer aile fertleri ise ikinci sınıfı oluşturmakta ve bunlar da diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıktan tam olarak yararlanmaktadırlar. Diploması temsilcileri görev yaptıkları ülkede işlemiş oldukları fiiller nedeniyle herhangi bir şekilde kovuşturulamazlar (Pazarcı, 2012, s.384).

Konsoloslar ise aksi şekilde diploması dokunulmazlığından yararlanamazlar. Ancak 1963 tarihli Viyana Sözleşmesi uyarınca konsolosların ağır suç işlemeleri dışında gözaltı veya tutuklanmaları mümkün değildir. İkili anlaşmalar veya mütekabiliyet ilkesine göre konsolosların görevlerini yerine getirirken işledikleri suçlardan dolayı kovuşturma yapılamayacağı öngörülmüştür (Demirbaş, 2022, s.153).

Yabancı askerlere ilişkin ise NATO bünyesindeki asker kişiler ittifak içerisindeki bir diğer ülkede görev sırasında işlemiş oldukları suçlar nedeniyle kabul eden devlette yargılanamaz (Çiftçioğlu, 2017, s.122).

Cumhuriyet savcısı yürüttüğü soruşturmada şüphelinin diplomatik dokunulmazlığı veya yabancı asker dokunulmazlığı şeklinde bir istisnanın olduğunu tespiti etmesi halinde, kovuşturma olanağı bulunmadığından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermek zorundadır.

Dava Şartlarının Gerçekleşmemesi

Dava şartları soruşturmanın sürdürülebilmesi yönünden oldukça önemlidir. Cumhuriyet savcısı yürüttüğü soruşturmada muhakeme şartı olan dava şartlarının bulunup bulunmadığına dikkat etmelidir. Zira Cumhuriyet savcısı dava şartının meydana gelmediğini veya gelemeyeceğini tespit ettiğinde,

kovuşturma olanağının bulunmaması nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermelidir (Şahin & Göktürk, 2019, s. 113). Dava şartının bulunmadığı haller; şikayet yokluğu, şikayetten vazgeçme, şüphelinin ölümü, dava açma süresinin dolması, dava zamanaşımı süresinin dolması, genel af çıkarılması, soruşturma izni verilmemesi, diplomatik dokunulmazlık, talep, önödemenin gerçekleşmesi, uzlaştırmanın gerçekleşmesi, aynı dava veya kesin hüküm bulunması ve soruşturmanın mükerrer olmasıdır.

Kanun koyucu bazı suçların takibi yönünden suçtan zarar görenin şikayetini aramıştır. Takibi şikayete bağlı suçlarda Cumhuriyet savcısının kamu davası açabilmesi için suçtan zarar görenin şikayetin bulunması zorunludur. Bu nedenle şikayet bir dava şartıdır. Şikayete bağlı suçlar TCK'da açıkça düzenlenmiştir. Yani suçun takibinin kanunda açıkça düzenlenmediği hallerde suçun takibinin re'sen yapılacağına anlaşılması gerekir. Bu nedenle takibi şikayet koşuluna tabi suçlar, soruşturmanın mecburiliği ilkesinin sınırlandırılması olup, şikayet şartı gerçekleşmediğinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir (Şahin & Göktürk, 2019, s.59).

Şikayet CMK madde 158 ile TCK'nın 73. maddesinde düzenlenmiştir. İhbar veya şikâyet yazılı veya sözlü olarak yapılabilir (CMK m.158/5). Şikayet, mağdur veya suçtan zarar görene ait olup kural olarak Cumhuriyet Başsavcılıklarına veya kolluk makamlarına yapılabilir (m.158/1). Valilik, kaymakamlık ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyetler, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir (m.158/2). Şikayetin dava zamanaşımını geçirmemek şartıyla fiilin ve failin öğrenilmesinden itibaren altı ay içerisinde yapılması gerekir. Bu süre hak düşürücü süredir (Şahin & Göktürk, 2019, s.113).

Cumhuriyet savcısı, yürüttüğü soruşturmada suçun soruşturulması ve kovuşturulmasının şikayete tabi olduğunu ve şikayet şartının gerçekleşmediğini tespit ettiğinde şikayet şartının gerçekleşmediği gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı verir (Öztürk ve Erdem, 2021, s. 40). Şikayet yokluğu, şikayete bağlı suçlarda bir dava şartı olup, şikayet yokluğunda soruşturma sona erdirilir.

Şikayetten vazgeçme, mağdur veya suçtan zarar görenin soruşturma makamlarına soruşturulması veya kovuşturulması şikayet koşuluna bağlı olan bir suç nedeniyle şikayetçi olduktan sonra şikayetini geri almasına denir. Başka bir ifade ile daha önce kullanılan şikayet hakkının geri alınmasıdır (Kaşka, 2021, s.126).

Şikayetten vazgeçme, soruşturma ve kovuşturma evresinde her zaman mağdur veya suçtan zarar gören tarafından koşulsuz sadece bir defa yapılabilir. Şikayetten vazgeçme beyanının kabul edilebilmesi için zımni değil açık bir irade beyanına dayanmalıdır.

Takibi şikayete bağlı olan suçlarda şikayetten vazgeçme soruşturmayı sona erdirirken; kovuşturma aşamasında şikayetten vazgeçme ise davayı düşürür (Şahin & Göktürk, 2019, s. 59). Kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun şikâyete bağlı olduğu anlaşılırsa mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmez ise yargılamaya devam olunur (CMK m.158/7). Kovuşturma evresinde mağdur açıkça şikayetten vazgeçse dahi sonuç doğurabilmesi için kural olarak sanığın şikayetten vazgeçmeyi kabul etmesi gerekir (TCK m.73/6). Hüküm kesinleştikten sonra yapılan şikayetten vazgeçme hukuki bir sonuç doğurmamaktadır. Yani suçtan zarar gören hüküm kesinleşinceye kadar şikayetten vazgeçme hakkını kullanabilecektir.

Suçun iştirak halinde işlenmesi durumunda sanıklardan biri hakkındaki şikayetten vazgeçme, diğerlerini de kapsayacaktır (TCK m. 73/5). Zira şikayet konusu şüpheli değil, eylemdir. Bu nedenle birisi hakkında şikayetten vazgeçme diğer kişilere sirayet eder. Ancak mağdur ya da suçtan zarar görenin birden fazla olması halinde her bir mağdur ya da suçtan zarar gören bağımsız olarak şikayetten vazgeçme hakkını kullanabilecektir.

Şikayet hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olması nedeniyle ancak hak sahibi tarafından kullanılabilir (Şahin, 2014, s.297). Hak sahibi ayırt etme gücüne sahipse bizzat, değilse kanuni temsilcileri tarafından şikayet hakkı kullanılır. Ancak buradaki sınır kanunda açıkça düzenlenmemiştir (Şahin ve Göktürk, 2021, s.59).Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2014 tarihli kararında “herhangi bir malullüğü bulunmayan çocukların mağdur oldukları suçlara ilişkin olarak beyanda buldukları tarihte 15 yaşından küçük olmaları halinde ceza muhakemesinde davaya katılma bakımından ayırt etme gücüne sahip olmadıkları, 15 yaşından büyük olmaları halinde ise bu yeteneğe sahip olduklarının” kabul edilmesi gerektiğini içtihat etmiştir. Mağdur çocuklar yönünden kanun koyucunun bıraktığı boşluk içtihatlarla şekillenmiştir. O halde suçtan zarar gören 15 yaşını doldurmamış ise şikayet hakkını kanuni temsilcisi kullanır. 15 yaşını doldurmuş ve herhangi bir mamullüğü yoksa şikayet hakkı bizzat çocuk tarafından kullanılabilir (Soyaslan, 2006, s.163). Mağdur ya da suçtan zarar görenin kanuni temsilcisi ile mağdur ya da suçtan zarar görenin vekili arasındaki şikayetten vazgeçme iradesi arasında çelişki bulunması halinde ise mağdur ya da suçtan zarar görenin kanuni temsilcisinin irade beyanına üstünlük tanınmalıdır. Kanaatimizce de bu uygulama yerindedir.

Soruşturma evresinde suçun takibinin şikayete bağlı olduğu suçlarda mağdur ya da suçtan zarar görenin şikayetten vazgeçtiğine dair açık bir irade beyanında bulunması halinde kovuşturma olanağı bulunmadığından Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vererek soruşturmayı sonlandırmak zorundadır. Soruşturma evresi tamamlanıp kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma evresinde mağdur veya suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçtiğine dair açık irade beyanında bulunması ve sanığın da

şikayetten vazgeçmeyi kabul etmesi durumunda, mahkeme şikayetten vazgeçme nedeniyle sanık hakkında düşme kararı verir (Şahin ve Göktürk, 2021, s.59).

Yine sanık hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleşmeden önce yapılan şikayetten vazgeçmede, sanığın kabul etmesi halinde düşme kararı verilir. Hüküm kesinleştikten sonra yapılan şikayetten vazgeçme cezanın infazına engel olmaz (TCK m. 73/4; Şahin ve Göktürk, 2021, s.59).

Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesinde Erteleme Süresinin Dolması

Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen bir soruşturmada, şüpheliye isnat olunan suçun işlendiği hususunda kamu davası açmak için kovuşturma şartı olarak yeterli şüphenin sağlanmasına rağmen birtakım şartların varlığı halinde, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine, kamu davasının açılmasının ertelenmesi denir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı CMK madde 171/2'de düzenlenmiştir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının verilebilmesi için bazı koşulların oluşması gerekmektedir. Bu koşulları objektif ve sübjektif koşullar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Buna göre kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının verilebilmesi için oluşması gereken objektif koşullar şunlardır (Yılmaz, 2009, s.20):

- Kamu davasının açılmasının ertelenmesine konu suçun uzlaşma ve önödeme kapsamında bulunan suçlardan olmaması,
- Suçun cezasının üst sınırının üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektirmesi,
- Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı mahkumiyetinin bulunmaması,
- Suçun işlenmesi nedeniyle mağdur veya kamunun uğradığı ve cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmiş olması gerekir.

Erteleme süresi içinde yani fail denetim altında olduğu süre zarfında kasıtlı bir suç işlemez ise cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmek zorundadır. Fail erteleme süresinde kasten bir suç işler ise ertelenmesine karar verilen dosya ile ilgili olarak kamu davası açılmalıdır. Taksirle işlenen suçlar ise erteleme üzerinde olumsuz bir etki yaratmamaktadır. Cumhuriyet savcısı yeterli şüphenin bulunmasına ya da bu kanaate ulaşmasına rağmen yasadaki öngürülen koşulların varlığı halinde, beş yıl süre ile kamu davasının açılmasını erteleyebilir. Erteleme süresinin iyi halli yani kasıtlı bir suç işlenmeden geçirilmesi durumunda, cumhuriyet savcısı tarafından kamu davasının açılması mümkün değildir.

Suçun Kanuni Unsurlarının Oluşmaması

Suç işlendiği haberi ile soruşturmaya başlayacak Cumhuriyet savcısı, soruşturma sonunda bir karar vermek zorundadır. Ancak Cumhuriyet savcısı soruşturma konusu hakkında etkin tahkikat ile tüm delilleri topladıktan sonra bir karar vermelidir. Soruşturma sonucunda Cumhuriyet savcısı fiilin kanunda suç olarak düzenlenmediği ya da suçun maddi veya manevi unsurlarının oluşmadığı sonucuna ulaşması halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vermelidir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının yürüttüğü soruşturmada, öncelikle şüphelinin eyleminin suç tipine uyup uymadığını, uyuyorsa uyduğu suç tipindeki unsurları taşıyıp taşımadığını değerlendirmesi gerekir (Kaşka, 2021, s.68; Erdoğan, 2020, s.42).

Kanun koyucu TCK madde 2/1’de kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemeyeceğini ve güvenlik tedbiri uygulanamayacağını, kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamayacağını hüküm altına alarak suçta ve cezada kanunilik ilkesini¹ benimsemiştir (Erdoğan, 2020,

¹ Yargıtay 16. C.D. 05/07/2019 T., 2019/521 E. ve 2019/4769 K. sayılı güncel kararında Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesini şöyle açıklamaktadır; “*Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç sayılmadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zamanda kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır ceza verilemez.*” şeklinde ifade edilen kanunilik ilkesi, çağdaş ceza hukukunun en temel ilkelerinden birisidir. Nitekim Anayasamızın 38, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 7, 765 sayılı TCK 7 ve 5237 sayılı TCK’nın 2/1 maddelerinde bu ilkeye yer verilmiştir. Bu ilkenin kabul edilmesindeki asıl neden kişilerin yasaklanan ve işlediği zaman cezalandırılacağı eylemleri önceden bilmelerini sağlamaktır. Kişiler ancak bu şekilde davranışlarını düzenlenen imkanı bulabilirler ve ancak bu durumda kişiyi işlemiş olduğu eylemden dolayı kusurlu ve sorumlu saymak mümkün olabilir. ... Dairemizce de benimsenen yukarıda özetlenen doktrindeki görüşler dikkate alındığında; suç ve cezada kanunilik ilkesi ceza hukukunun en temel ilkelerden olduğu uygulayıcılar tarafından hassasiyetle gözetilmelidir. Aksi düşünce keyfiliğe yol açacaktır. Bilindiği gibi, hakim genel ve soyut nitelikteki, kanun maddesini somut ve özel olaya uygularken çoğu zaman yoruma ihtiyaç duymaktadır. Aslında, hukuk kurallarının belirlilik ilkesinin gereği olarak, hem suçun unsurları hem de cezanın miktarı ve çeşidini açık ve seçik olarak düzenlediği durumlarda, ilk okuyuşta hangi eylemin suç olduğu ve bu suç için hangi tür cezadan ne kadar verileceği belli olduğunda yoruma gerek kalmayacaktır. Ancak bazı durumlarda hukuk kuralları bu kadar açık seçik olarak düzenlenmediğinden yorum yöntemine başvurulmaktadır. ... Yorum yapılırken kıyas yönteminin gözetilmesi kanunilik ilkesinin sonucudur. Kanunda açık bir şekilde suç olarak tanımlanmamış olan bir fiilin, bununla bazı yönlerden benzerlik gösteren başka bir fiil ile ilgili suç tanımı kapsamında değerlendirilmesine kıyas denmektedir. Kıyas, yasada hakkında hüküm bulunmayan bir fiilin cezalandırılması anlamına gelir ki bu da kanunilik

ss.42-43; Öztürk, 2021, s.7; Yargıtay 16. CD, 05/07/2019 T., 2019/521 E. ve 2019/4769 K.). Cumhuriyet savcısı önüne gelen bir olayın ceza hukuku anlamında bir suç oluşturmadığı kanaatine varıyorsa suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereğince kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verecektir.

Benzer şekilde Cumhuriyet savcısı suçun yasal unsurlarının oluşmadığı durumlarda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verecektir. Örnek olarak; şüphelinin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak mağdurun malına zarar verdiği bir olayda, kanunda mala zarar verme suçunun sadece kasten işlendiği takdirde suç teşkil edeceği düzenlendiğinden, şüphelinin taksirle gerçekleştirdiği mala zarar verme eylemi cezalandırılmayacaktır. Zira taksirle mala zarar verme suç olarak düzenlenmemiştir.

Sonuç olarak suç olduğu değerlendirilen olaylar üzerine başlatılan soruşturmalarda, şüphelinin üzerine atılı eylemin herhangi bir suç tipine uymayarak suç teşkil etmemesi ya da suçun yasal unsurlarını taşıması nedeniyle kovuşturma olanağı kalmadığından kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilebilecektir.

Hukuka Uygunluk Sebepleri ve Kusurluluğu Kaldıran/Azaltan Sebepler Açısından Değerlendirme

Hukuka Uygunluk Sebepleri Açısından

Hukuka aykırılık, kanuni tipe uygun olan bir eylemin hukuk düzeni tarafından yasaklanmasıdır. Eylem, hukuk kuralına uygun yapılmış ise TCK kapsamında suç kabul edilemez (Centel, Zafer ve Çakmut, 2008, s.281).

Hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı halinde, soruşturma evresinde nasıl bir karar verileceği öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre yargılamanın aleni olması ve kanun yoluna gitme imkanının bulunması ve hukuka uygunluk nedenlerinin bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından değerlendirilmesi gerektiğinden soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı hukuka uygunluk nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı veremez (Centel, Zafer ve Çakmut, 2008, s.279). Kamu davası açarak değerlendirmeyi mahkemeye bırakmalıdır.

Karşı görüşe göre ise somut olayda yeterli araştırma yapıldıktan sonra açıkça hukuka uygunluk nedenlerinin bulunduğu tespiti halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar vermelidir. Zira işlenmediğine kanaat getirilen bir suç nedeniyle, iddianame düzenleyerek kamu davası açmak çelişkili bir durumdur. Soruşturma sonunda eylemin hukuka uygun olduğunun anlaşılması halinde Cumhuriyet savcısının soruşturmayı sona erdiremeyeceğini ileri sürmek hukuk mantığına, kişi özgürlüğüne ve masumiyet karinesine açıkça aykırıdır (Özgenç, 2021, s.303).

---

ilkesine aykırıdır. "kıyas yasağının muhatabı hukuk kurallarına uygulamakla yükümlü olan uygulayıcılardır."

Ancak bu görüşü savunanlar da dayandıkları gerekçeler yönünden farklı görüşler ileri sürmektedir. Buna göre bir görüş; soruşturma evresinde hukuka uygunluk nedenlerinin bulunduğu anlaşıldığında “kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi” gerekçesiyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verileceğini savunur iken diğer bir görüş hukuka uygunluk sebebi içerisinde meydana gelen olayın suç olarak nitelendirilemeyeceğini, bu nedenle “kovuşturma olanağının bulunmaması” gerekçesiyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verileceğini savunmaktadır (Ünver ve Hakeri, 2019, 2019, s.521).

Kanaatimizce de Cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında hukuka uygunluk nedenlerinin bulunduğu şüpheye mahal vermeyecek şekilde açık olduğu durumlarda, hukuka uygunluk nedeninin varlığı gerekçesiyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verebilecektir. Hiç şüphesiz bu durum gerek adil yargılanma hakkına ve gerekse kamunun yararına daha uygundur (Bitek, 2018, s.980; Şahin ve Göktürk, 2021, s.98; Uslu, Kutkan ve Akgül, 2017, s.61). Cumhuriyet savcısının bu kararı kesin nitelikte olmayıp itiraz edilebildiğinden, keyfi uygulamalar için yasal bir güvencenin bulunduğu da unutulmamalıdır. Ancak Cumhuriyet savcısı hukuka uygunluk nedenlerinin varlığında şüpheye düşerse kamu davasının açılması için yeterli delilin elde edildiği kanaatine ulaşırsa iddianame düzenleyerek kamu davası açmalıdır.

Kusurluluğu Kaldıran/Azaltan Sebepler Açısından

Kusurluluk, işlenmiş olan eylemle ilgili suçu işleyen kişinin sorumlu tutulup tutulmayacağı hususundaki değer yargıları olarak tanımlanırken; kusur yeteneği ise suçu işleyen kişinin işlediği eylemin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama veya bu eylemle ilgili olarak davranışlarını yönlendirmesiyle ilgili bir durumdur (Turabi, 2012, s.268). Kusurluluğu etkileyen hallerin varlığı halinde fail suç olan eylemden ya hiç sorumlu tutulmaz ya da sorumluluğu azalır. Uygulama ve öğretilerde kusurluluğu etkileyen haller; hukuka uygunluk nedenlerinde sınıırım aşılması (TCK m. 27), yaş küçüklüğü (TCK m. 31), akıl hastalığı (TCK m. 32), sağır ve dilsizlik (TCK m. 33), geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma (TCK m. 34), cebir ve şiddet, korkutma ve tehdit (TCK m. 28), zorunluluk hali (TCK m. 25/2), hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi (TCK m. 24/2) ve hata halleri (TCK m. 30/3-4) olarak belirtilmektedir (Şahin ve Göktürk, 2021, s.51; (Koca ve Üzülmöz, 2008, s.317).

Failin hiç cezalandırılmamasını veya daha az ceza almasını öngören kusurluluğa karar verme yetkisi mahkemeye aittir (Özen, 2009, s.62). Zira kusurluluk bir cezalandırılabilme şartıdır. Bu nedenle kusurluluğun kalkıp kalkmadığını ya da azalıp azalmadığını değerlendirme yetkisi mahkemededir. Ayrıca TCK madde 31- 32’de failer hakkında güvenlik tedbirlerine hükmedileceği açıkça düzenlenmiştir. Buradan anlaşılması gereken güvenlik

tedbirlerine ancak mahkemenin karar verebildiği düşünüldüğünde, Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasında takdir yetkisi kullanamaz.

Yargıtay da güncel içtihatlarında “...YCGK 2008/22-80 sayılı kararında vurgulanan ‘akıl hastalığının saptanması durumunda uygulamanın sınırlarını belirleme açısından işlenen fiilin suç oluşturup oluşturmadığı, oluşturuyor ise suç vasfının belirlenmesi, gerek sübuta gerekse de vafa ilişkin gerekçeli değerlendirmenin hükme dercedilmesi zorunluluğu’ ancak usulüne uygun açılmış bir davada yapılacak yargılama ile mümkündür... şüphelinin akıl hastalığı nedeniyle TCK 32/1. maddesinden yararlanması gerektiğinin tıbben saptanması durumunda, hakkında güvenlik tedbirinin uygulanması yönünden, atılı suçu işlemiş olduğunun yapılacak yargılama ile sabit görünmesi zorunluluğu nedeniyle kovuşturulmama kararı verilmesi olanağı bulunmadığından... kanun yararına bozma istemi yerinde görülmüştür.” (Yargıtay 2. C.D., 08/03/2017 T., 2017/1146 E., 2017/2699) görüşünü benimsemektedir. Kanaatimizce de Yargıtay kararı isabetlidir. Şüphelinin akıl hastası yani TCK 32/1 kapsamında olması halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmeyip, bu durumun kovuşturma aşamasında değerlendirilmesi daha isabetli olacaktır.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar yönünden ise ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. TCK’nın 31. maddesinin 1. fıkrasında fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı düzenlenmiştir. Bu nedenle henüz on iki yaşını doldurmamış çocukların kusur yeteneği ve ceza sorumluluğunun araştırılmasına gerek olmayıp çocuk hakkında ceza kovuşturulması yapılamaz. Çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturma sırasında gerekli görülmesi halinde çocuk mahkemesi hakiminden koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması istenebileceği gibi KYOK verildikten sonra da çocuklar hakkında tedbir kararı verilmesi talep edilebilir.

Sonuç

Ceza muhakemesinde şekli gerçeğin araştırılmasıyla yetinilmeyip, maddi gerçeğin araştırılıp bulunması amaçlanır. Soruşturma evresinin amiri konumunda bulunan Cumhuriyet savcısı suç şüphesinin öğrenilmesiyle maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla etkin bir soruşturma yürüterek şüphelinin lehine veya aleyhine olan tüm delilleri toplar. Bu aşamada elde edilen delillerin hukuka uygun olarak elde edilmesi gerekir. Hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen deliller kamu davasının açılmasında ve sanığın mahkumiyetinde kullanılamaz. Bu aşamada mağdurların hak ve özgürlükleri kadar kişilerin lekelenmeme hakkının da önemi unutulmamalıdır.

Soruşturması evresi Cumhuriyet savcısı tarafından hazırlanan iddianamenin mahkemece kabulü ya da Cumhuriyet savcısının verdiği kovuşturmaya yer olmadığı kararının kesinleşmesi ile sona erer. Soruşturma

evresi sonunda suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilirse Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenleyerek kamu davası açar.

Soruşturma evresi sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde mecburilik ilkesinin bir sonucu olarak Cumhuriyet savcısı KYOK vermek zorundadır. Cumhuriyet savcısına takdir yetkisi tanınan haller istisna olup, kanunda açıkça gösterilmesi gerekmektedir. Aksi halde Cumhuriyet savcısı mecburilik ilkesine bağlıdır. Bu nedenle yürütülen soruşturmada yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilemez ya da kovuşturma olanağı bulunmazsa Cumhuriyet savcısı KYOK verir. Her ne kadar KYOK kararlarının gerekçeli olması gerektiğine dair düzenleme bulunmamakta ise de bu kararların gerekçelendirilmesi önem arz etmektedir. Bu durumun göz ardı edilmesi halinde, adli ve idari yönden denetlenen bu karar kaldırılacaktır.

Cumhuriyet savcısı CMK madde 171 uyarınca cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren şartların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı halinde takdir yetkisi çerçevesinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilir. Ancak Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi kapsamında vereceği bu karara karşı CMK madde 173/5 hükmü nedeniyle yargısal denetim yoluna başvurulamaz. Bu kararlar üzerinde idari denetim kapsamında başsavcının denetim hakkı devam etmekte ise de hukuk devleti ilkesi açısından yargısal denetim yolunun açılması isabetli olacaktır.

Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinde verdiği kovuşturmaya yer olmadığı kararı adli ve idari olarak denetlenmektedir. Bu kararlar idari olarak ilgili başsavcı veya görevlendirdiği başsavcı vekili tarafından denetlenir. İdari denetim, adli denetimden önce gelir ve adli denetimdeki gibi koşul öngörülmemiştir. 7328 Sayılı Kanunun 2. maddesi ile 5235 Sayılı Kanunun 18. maddesinin 4. fıkrasına yeni bir madde eklenmiştir. Bu düzenlemeden önce başsavcılar, savcılar verdiği kararları denetleyip denetleyemeyeceği hususu tartışmalıydı. Bu yeni düzenleme ilgili başsavcılar, savcılar verdiği kararlar arasında oluşabilecek farklılıkların giderilmesi ile bu kararların kanuna uygunluğunun denetlenmesi hususlarında görevli ve yetkili kılmıştır. Bu yeni düzenlemenin yerinde olduğunu düşünüyoruz. Çünkü uygulamada benzer olaylarda cumhuriyet savcılarının birbirinden farklı kararlar verdiği görülmektedir. Daha kıdemli ve tecrübeli olan cumhuriyet başsavcılarının, savcılar tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararlarını denetlemesi uygulama birliğinin sağlanması, gözden kaçırılan hususlar ile hukuka aykırılıkların giderilmesi açısından yerindedir. Ancak başsavcı, soruşturmayı baştan sona yaparak delilleri toplayan ve muhakeme şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendiren savcının iddianame hazırlanması veya

hazırlanmaması yönündeki yetkisine gereksiz yere müdahale ederek savcayı sıradan hiyerarşik ast derecesine düşürmemelidir.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararı, suçtan zarar görenin kendisine tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde bu kararı veren cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz yoluyla başvurusu üzerine denetlenmektedir.

Genel olarak, muhakeme engellerinin temelinde yargılamayı etkileyebilecek çeşitli hukuki ve faktörler yatmaktadır. Bu engeller, yargı sürecini doğrudan etkileyerek adaletin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

Şüpheye ulaşılamaması, kovuşturma olanağının bulunmaması, şikayet yokluğu gibi durumlar, ceza yargılamasının seyrini değiştiren temel faktörlerdendir. Bu tür durumlar, hem mağdurun hem de şüphelinin haklarını koruma altına almayı amaçlar. Özellikle, şüphelinin ölümü veya dava açma süresinin dolması gibi durumlar, yargılamayı doğrudan etkileyen ve çoğu zaman sonlandıran unsurlardır.

Dava zamanaşımı süresinin dolması ve genel af çıkarılması gibi hukuki müdahaleler, yargı sürecinin sonuçlanmasında belirleyici etkenlerdir. Bu durumlar, yargılamayı sonlandıran veya durduran unsurlar olarak öne çıkar.

Suçun oluşmadığı kanaatinin oluşması, önödemenin gerçekleşmesi ve uzlaşmanın sağlanması gibi durumlar, ceza yargısında muhakeme sürecini etkileyen diğer önemli faktörlerdir. Bu durumlar, hem adil yargılanma hakkını korur hem de ceza adalet sistemini hızlandırıcı etkiye sahiptir.

Aynı dava veya kesin hüküm bulunması ve kamu davasının açılmasının ertelenmesinde erteleme süresinin dolması gibi durumlar da yargılamayı etkileyen ve bazen sonlandıran diğer önemli unsurlardır.

Sonuç olarak, ceza yargısında karşılaşılan muhakeme engelleri, adaletin sağlanması ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde değerlendirilmelidir. Her bir engel, kendi içerisinde farklı hukuki ve faktörel unsurları barındırır ve bu da ceza yargılamasının karmaşık yapısını gözler önüne serer. Bu çalışma, bu engellerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır ve bu alanda yapılan araştırmaların devamı için temel oluşturacağı düşünülmektedir.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararından sonra aynı fiil nedeniyle kamu davasının açılmasının şartları da 680 sayılı KHK ile değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik ile gerek itiraz üzerine kesinleşmiş gerekse de itiraz edilmeksizin kesinleşen kararlardan sonra aynı fiil ile ilgili iddianame düzenlenebilmesi için yeni delil ortaya çıkması ve bu konuda sulh ceza hakimliğinden karar alınması gerekmektedir (CMK madde 172/2 - 173/6). Bu yeni düzenleme,

hakkında soruşturma yapılarak kovuşturmaya yer olmadığı karar verilen kişilerin, ciddi bir hukuki dayanağı olmayan çeşitli gerekçelerle defalarca aynı olay nedeniyle soruşturma yapılma tehdidi altında tutulmasını önleyeceği için yerindedir.

Kovuşturma olanağının bulunmadığı gerekçesi ile KYOK verildikten sonra aynı eylem nedeniyle yeniden soruşturma yapılarak kamu davası açılması için sulh ceza hakimliğinden karar alınması gerekip gerekmediği kanunda düzenlenmemiştir. Madde 172/2'nin lafzi anlamından hareket edilirse sulh ceza hakimi kararı sadece yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilemediği gerekçesi ile verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararının kaldırılması için gereklidir. Kanaatimizce kovuşturma olanağının bulunmadığı gerekçesi ile verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karardan sonra iddianame hazırlanabilmesi için yeni delile ve sulh ceza hakiminin kararına gerek olmayıp Cumhuriyet savcısı yeniden soruşturma başlatıp iddianame düzenleyebilir.

CMK madde 172'ye 2013 yılında eklenen 3. fıkra uyarınca kovuşturmaya yer olmadığı kararının etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi halinde, ilgililerin başvurusu üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma açılması zorunluğu da kovuşturmaya yer olmadığı kararlarının etkin bir şekilde denetlenmesi açısından yerinde bir düzenlemedir.

Kaynakça

1136 sayılı Avukatlık Kanunu

25/08/2017 tarih ve 30165 sayılı Resmi Gazete

2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun

4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun

5187 sayılı Basın Kanunu

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

Akbulut, B. (2020). *Türk ceza hukuku temel bilgiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Albayrak, M. (2008). Şikayete tabi suçların özellikleri ve bu suçlara bağlanan hukuki sonuçlar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 21(77).

- Artuç, M. (2019). *Pratik ceza muhakemesi kanunu* (3. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., & Yenidünya, C. (2014). *Ceza hukuku genel hükümler* (8. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aslan, B. (2007). *Ceza hukukunda yaş küçüklüğünün etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ayhan, H. T. (2010). *Ceza muhakemesi kanunu 171/1. maddesi kapsamında cumhuriyet savcısının kamu davası açmada takdir yetkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bardak, C. (1999). *Ceza davalarında soruşturma, duruşma ve kanunyolları*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Baykal, G. M. (2010). *5271 sayılı ceza muhakemesi kanunu'nda kamu davasının açılması, iddianamenin unsurları ve iadesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bıçak, V. (2013). *Suç muhakemesi hukuku* (Cilt 3). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Birtek, M. (2013). Ceza muhakemesi hukukunda kovuşturma ve itiraz. *Ceza Hukuku Dergisi*, 8(3), 970-980.
- Can, S. (2016). *Ceza hukukunda şikayet* (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Canoğlu, V. C. (2017). Cumhuriyet savcısının soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararı. *İzmir Barosu Dergisi*, 3, Eylül.
- Centel, N. (2001). Cezanın amacı ve belirlenmesi. *Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Centel, N., & Zafer, H. (2020). *Ceza muhakemesi hukuku* (19. baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Centel, N., Çakmut, Ö., & Zafer, H. (2008). *Türk ceza hukukuna giriş* (5. baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Cihan, E. (2011). Ceza muhakemesi hukukunun görevleri. *Journal of Istanbul University Law Faculty*.
- Çiftçiöğlü, C. T. (2017). *Açıklamalı uygulama örnekleriyle savcılık kurumunun hukuki statüsü bağlamında cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı ve denetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demirbaş, T. (2022). *Ceza hukuku genel hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Demirtaş, E. (2008). *Ceza muhakemesi hukukunda muhakeme şartı olarak şikayet* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ercan, İ. (2009). *Ceza muhakemesi hukuku* (2. bası). İstanbul: İkinci Sayfa Dizisi.
- Gedik, D. (2019). Ceza muhakemesinde hakim delilleri değerlendirme serbestliği (CMK m. 217). *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan), 21, 915.
- Gökcan, H. T. (2012). Cumhuriyet savcısının delilleri değerlendirme yetkisi ve Yargıtay uygulaması. *Ankara Barosu Dergisi*.
- Güliz Baykal, G. (2010). *Ceza hukukunda kovuşturma ve savunma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hakeri, H. (2017). *Ceza hukuku genel hükümler* (10. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- <https://alternatifcozumler.adelet.gov.tr>, Erişim Tarihi: 16.09.2024.
- <https://uyap.gov.tr>, Erişim Tarihi: 13.09.2024.
- Karakehya, H. (2007). Ceza muhakemesinin amacı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65(2).
- Karakehya, H. (2016). Dolaylı maddi gerçek: Ceza muhakemesinde yargılama makamının maddi gerçeğe deliller aracılığıyla ulaşma zorunluluğu üzerine. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*.
- Kaşka, H. (2021). Mağdurun ceza muhakemesindeki konumu açısından Türk ceza hukuku ile İslam ceza hukukunun karşılaştırılması. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*.
- Kaşka, H., & Şenyiğit, Z. B. (2013). Türk ceza muhakemesi mevzuatındaki bazı hükümlerin çelişme ilkesi açısından değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2).
- Koca, M., & Üzülmüş, İ. (2008). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., & Bacaksız, P. (2022). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özdemir, E., & Sarsıkoğlu, Ş. (2018). Türk ceza muhakemesi hukukunda kanun yolu kavramı ve türleri. *Kamu Hukukunun Güncel Meseleleri Sempozyumu - I (Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanun Yolları)*, Kayseri.

- Özen, M. (2007). 5271 sayılı ceza muhakemesi kanunu üzerine düşünceler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 68.
- Özen, M. (2009). Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi. *EÜHFD*, XIII (3-4).
- Özgenç, İ. (2022). *Türk ceza hukuku mevzuatı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, B., & Erdem, M. R. (2021). *Uygulamalı ceza hukuku ve güvenlik tedbirleri hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Gezer, Ö. S., Saygılar, Y. E. A., Erden, E. T., Özaydın, Ö., Villemin, D. A., & Tok, M. C. (2022). *Ana hatlarıyla ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, N. K. (2021). *Anayasa hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özyurt, K. (2022). *Soruşturmanın gizliliği ve lekelenmeme hakkı* (Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pazarcı, H. (2012). *Uluslararası hukuk* (11. baskı). Ankara.
- Pehlivan, A. (2019). İstinaf kanun yolu ve uygulamasının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan)*, 21, özel sayı.
- Soyaslan, D. (2006). *Ceza muhakemesi hukuku* (2. baskı). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Soyaslan, D. (2016). *Ceza hukuku genel hükümler* (7. baskı). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Şahin, C., & Göktürk, N. (2021). *Ceza muhakemesi hukuku – II* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şenses, E. (2012). Ceza muhakemesinde hüküm kavramı ve hükmün unsurları. *Terazi Hukuk Dergisi*, 7(65).
- Şenyüz, D. (2012). *Vergi ceza hukuku: (Vergi kabahatleri ve suçları)* (6. baskı). Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Şık, H. (2018). *Türk adli yargı sisteminde savcılık kurumu*. Ankara.
- Talas, S. (2012). Ceza muhakemesi hukukunda başsavcılığın itirazı. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 70(1), Mayıs.
- Taşdemir, K., & Özkepir, R. (2010). *Ceza muhakemesi kanunu şerhi* (4. baskı, cilt 1). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tezcan, D., Erdem, M. R., & Önok, R. M. (2013). *Teorik ve pratik ceza özel hukuku* (9. baskı). Ankara: Seçkin
- Toroslu, N. (2019). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Savaş Yayınları.

- Tulay, M. E. (2016). Kanunilik ilkesi ışığında ceza hukuku kurallarının zaman bakımından uygulanması ve delil elde etme yöntemlerinde zaman bakımından uygulanma sorunu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3).
- Turhan, F. (2018). Ceza muhakemesinde sürelerin kusur olmaksızın geçirilmesinde eski hale getirme. In *Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Tülay, S. (2016). Ceza muhakemesi hukukunda ispat ve deliller. *Ceza Hukuku Dergisi*, 11(3), 2721-2722.
- Uğur, A. B. (2014). *Kamu davasının hazırlanması ve iddianame* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uğur, H. (2007). Ceza muhakemesinde kovuşturma mecburiyeti ilkesinden maslahata uygunluk ilkesine. *TBB Dergisi*, 73.
- Uğurlubay, G., & Aygörmmez, A. (2014). Güncel tartışmalar ve gelişmeler ışığında Türk ceza muhakemesi hukukunda itiraz. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Ulaş, H. A. (2021). Yargı kararlarının gerekçeli olması üzerine bir değerlendirme. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Urhan Öztürk, C. (2020). *Ceza muhakemesi hukukunda yargılamanın yenilenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uslu, F., Kutkan, O., & Akgül, M. (2017). Ceza muhakemesinde kanun yolları denetimi ve kimi anayasaya aykırılık sorunları. *Legal Hukuk Dergisi*, 15(180).
- Ünver, Y. (2006). Ceza muhakemesinde ispat, CMK ve uygulamamız. *Ceza Hukuku Dergisi (CHD)*, 2, Aralık.
- Ünver, Y., & Hakeri, H. (2019). *Ceza muhakemesi hukuku* (3 cilt). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yaşar, E. (2020). Türk ceza muhakemesi hukukunda seri muhakeme usulü. *Adalet Dergisi*.
- Yener, K. (2006). Ceza muhakemesi hukukunda daimi arama ve zamanaşımı. *Ceza Hukuku Dergisi*, 10(2), 121-130.
- Yenisey, F. (1986). *Hazırlık soruşturması ve polis*. İstanbul.
- Yenisey, F., & Nuhoğlu, A. (2022). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yılmaz, D. (2009). *Kamu davasının açılmasının ertelenmesi* (Doktora Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Z., & Apiş, Ö. (2020). Seri muhakeme ve basit yargılama düzenlemelerinin değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 62-106.

Atf için:

- Kan, C.H. (2024). Ceza yargısında muhakeme engelleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 575-622. doi: 10.54558/jiss.1516395

Etik Beyanı:

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir. İlgili çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Yazar Katkıları: Makale tek yazarlıdır.